

Metropoolia

Sest sina saad Kristuse
tunnistajaks kõigile inimestele
selles, mida sa oled näinud
ja kuulnud. (Ap. 22,15)

Me tunnistame armu,
kuulutame halastust,
ei varja heategusid.
(Suurest veepühitsuspalvest)

Püha Eelkäija pühakuju. Ikoon asub Dimitriadose ja Almirose Metropoolias asuva Kissaavo mäe Ausa Eelkäija kloostris Kreekas (Saaremaa Skiita emaklooster). Foto: Gennadi Baranov 2016.

Hüüdja hää! on kõrbes: Valmistage Issandale tee,
tehke tasaseks Tema teerajad! (Mk 1:3)

Foto: Gemadi Baranov 2019

See kõik tuli nii äkki...

kes on elu äärel: vanurid, üksikud inimesed või ükskõik mil viisil „vähemväärtuslikud”. Kas maailma liidrid on valmis küsimuse alla seadma neid mittetoimivaid vahendeid, mille põhjal meie ühiskond töötab, kas neil on südant muuta meie turumajandust inimlikumaks ja ühtehoidvamaks, kas nad on veel võimelised uuesti määratlema eluks vajalikke eelistusi, et tagada elukõlblik planeet ning edendada pürgimusi ühtekuuluvusele ja heategevusele?

Meie ajastu, mil tänapäeva inimest peetakse enam ja enam „kõikvõimsaks ja kõiketeadvaks jumalaks”, on teinud mitmesuguste manipulatsioonidega kõik selleks, et alla suruda ja kaotada ettearvamatus, muutes tegelikkuse täielikult kunstlikuks. Meil on õigus kõike ette näha... aga loomulikult mitte ettearvamatut! Ja Covid-19 tuli nagu välj selgest taevast!

Öeldakse, et pärast koroonaviirust ei ole tagasiminekut *status quo* juurde, olukorda, mis valitses enne.

Kui asi puudutab raha või majanduspoliitika küsimusi, siis on väga suur võimalus, et võimas „mammon”, mis toidab hästi iha, paneb kõik muu ära unustama ning võimust võtab individualism. Evangeeliumi kohaselt tähendab sõna „mammon” raha ja materiaalsel rikkust. Kuid kui see muudab põhjalikult meie eluviisi, siis lubagem selles „rikkuses” kahelda.

Ma täpsustan: kas pärast koroonaviirust on olemas kõik need postmodernsed müüdid, mis ahvatlevad mõtlema pidevast majanduskasvust ning päästest tehnoloogia ja üleilmastumise abil? Kas lõppeb see mõõdutundetuse austamine, taimede, maa ja loomade hävitamine? Või vastupidi, vaatamata nendele hirmudele, mida põhjustab seesama maailm, mille pind kasvatab ka kibuvitsi ja ohakaid (1Ms 3:18), oleme lõpuks valmis ennast täielikult ankurdama Kristuse külge, Tema külge, kes alistas selle maailma vürsti, Tema külge, kes purustas põrguahelad, Tema külge, kes oma ülestõusmisega purustas surma jõu? On tõsi, et meie elu ainus mõte, meie olemasolu ainus eesmärk, on lasta Kristusel ehitada meisse oma koda, elada selles kodus koos Jumalaga ning kõigi teiste inimestega, kellega koos me oleme sinna kutsutud, kui Kristus ise tuleb kõiki meie pisaraid ära pühkima (vt Ilm 21).

Mitte miski ei ole oma olemuselt halb või „ebapuhas”, nii ütleb meile püha Paulus oma kirjas roomlastele (14:4). On meie, kristlaste, asi paigutada nii elus kui ka eluta asjad (eriti raha, võim, teadus...) sellesse pääste ja taassünni maailma, mida Kristus pakub kogu loodule pärast oma võidukat ülestõusmist. „Vaata, ma teen kõik uueks”, ütleb Ta (Ilm 21:5). Üksnes Jumal pühitseb kõik meie südames oleva ja meie tegemised ning just seetõttu on kirik alati meie seas: mitte ainult meie, õigeusuliste kristlaste jaoks, vaid selleks, et olla eranditult kõigi inimestega, kes nad ka poleks ning kust nad ka ei tuleks, mida nad ka ei usuks või arvaks.

Just seepärast on iga sõna, mida me ütleme mõne inimese või asja kohta, see, mis neid muudab, mis teeb nad pühaks ning tagab neis Jumala kohalolu ja Tema kuningriigi tõelisuse maailma südames. Meie oma vastutusel on muuta sõna taas loovaks: heategevuse kaudu ühiskonnas, katkematu, objektiivse ja isetu dialoogi kaudu meie kaasaegsete usuliste arusaamade ja kultuuriga ning veelgi enam, pideva palve kaudu, mis valgustab ja toetab kogu loodut paasa võiduka valguse ning neli-pühi uuendava armu kaudu.

Ühesõnaga nüüd, kui terve maailm räägib kurjuse ja vägivalda nakkusest, võime meie vastu panna pühaduse nakkuse ning Jumala kohalolu, sest see on meie, kristlaste, teha.

Ainult meie endi teha, sest keegi teine ei tee seda meie eest!

† Stefanus,
Tallinna ja kogu Eesti metropoliit,

See mõtisklus on süntees erinevatest artiklitest, mis ilmusid prantsuse ajakirjas *Réforme* (Pariis 2020):

Nathalie Leenhardt, „Karantiin ja meie võimalused”

Gabrielle Halpern, „Covid-19 või ennustamatuse naasmine”

Samuel Amédéo, „Koroonaviirus: ja pärast? Uuest maailmast unistamine”

Jean-Marie Gobert, „Mis meid ootab: õigeusu pilguheit”

PEAPIISKOP JOHANNES

1. juulil möödus kümme aastat Nikaia metropoliit Johannese surmast. Sel puhul trüki-me tema eluloo ja kaks kirjutist. Oli ju ülemkarjane Johannes kolm aastat ka meie kiriku metropoliidi asemik.

Tulevane peapiiskop, ilmaliku nimega Wilho Rinne, sündis 16. augustil 1923. aastal Turus tolliülema Fredrik Wilhelm Rinne ja tema naise Aina Rauha Lindgren-Toivose pojana. Wilho Rinne lõpetas keskkooli 1941. aastal ja 1948. aastal Åbo Akademi (Turu rootsikeelne ülikool) teoloogiakandidaadi kraadiga. Samal aastal läks ta edasi õppima Inglismaale anglikaani kiriku kolledžisse. Tagasi tulles töötas ta mitmes Soome koolis õpetaja ja hiljem direktorina. 1966. aastal sai ta teoloogiadoktori kraadi, teemaks tuntud Inglise kiriku peapiiskopi ja teoloogi William Temple'i käsitus Jumala riigist. Samal aastal pöördus ta luterlusest õigeusku ja jätkas oma õpinguid Tessaloonika ülikoolis Kreekas. 1971. aastal valmis tal seal kanoonilise õiguse alane väitekirj „Ühtsuse ja ühetaolisuse suhe kirikus üleilmsete kirikukogude valgusel”.

1967. aastal pühitseti ta Konstantinoopolis diakoniks ja samal sügisel astus ta Patmose püha apostel Johannese kloostri vennaskon-

Metropoliidid Tallinna Issanda Muutmise peakirikus 2006. a.

da ning pühitseti ka mungaks ja preestriks. Samas sai ta arhimandriidi aunimetuse.

Aastal 1969 valiti arhimandriit Johannes abipiiskopiks tiitliga Lapimaa piiskop. Samal aastal sai temast Helsingi piiskopi asemik ning ta seati 1972. aastal Helsingi metropoliidiks. Sellele ametikohale jäi ta Soome peapiiskopi aujärjele istumiseni.

Pärast peapiiskop Paavali surma 1987. aastal valiti Johannes Karjala ja kogu Soome peapiiskopiks; sellel kohal oli ta aastani 2001.

EAÕK autonoomia taaskehtestamise järel oli ta aastatel 1996–1999 ka Tallinna ja kogu Eesti metropoliidi asemik. Kui ta aastal 2001 läks pensionile, sai ta üleilmselt patriarhaadilt harukordse ja auväärse Nikaia (Nikea) metropoliidi ja Bitüünia eksarhi tiitli. Sellena osales ta ka esimese soomlasena Konstantinoopoli Püha Sinodi töös. Lisaks kiriklikele ülesannetele õpetas ta mitmes ülikoolis ning võttis osa mitme õigeusulise, heategeva ja oikumeenilise organisatsiooni tööst.

Peale Soome, Kreeka jt ordenite autasustati

teda ka Maarjamaa risti ja püha Platoni ordeniga.

Eesti õigeusu kirikurahvas jääb teda ikka mäletama ülemkarjaseks, kes aitas tegusalt kaasa meie kiriku autonoomia taastamisele ning juhtis meie kirikut seejärel kolmel esimesel raskel aastal. Tema roll EAÕK ülesehitamisel ning metropoliit Stefanuse tuleku ja kirikuorganite taastamise ettevalmistamisel on ainukordne. Hoolimata sellest, et juba kümme aastat on möödunud tema igavikku lahkumisest, hõljub tema vaim ikkagi veel paljuskiriku kohal ning tema pühitsetud vaimulikud ja temalt õnnistust, tuge ja juhatust saanud kirikurahvas peab teda tänuga mees.

Issand, lase oma sulase, metropoliit Johannese hing rahu puhata!

Rasked ülesanded Eesti kiriku piiskopina

Üheks minu piiskopina teenimise aastate raskemaks ja samas olulisimaks ülesandeks oli osavõtt Eesti apostlik-õigeusu kiriku taasiseseisvumisprotsessist. Mind kaasati asjassepuutuvasse arutellu, kui käisin Konstantinoopoli patriarhaadis. Paar kuud enne ametlikku otsust teatati mulle patriarhaadi soovist, et hakkaksin oma Soome kirikupea ameti kõrval juhtima ka taasiseseisvuvat Eesti kirikut. Taolisest pakkumisest meie süste-

mis ei saa keelduda. Järeldasin, et Soome kiriku organitelt ei eelda see ülesanne mingeid otsuseid, sest ma hakkam tegetsema Eestis oikumeenilise patriarhaadi volituse alusel ja mitte mingis muus mõttes. Märtsis 1996 otustas patriarh koos sinodiga, et EAÕK saab tagasi kirikliku omavalitsuse, mis talle oli antud 1923. aastal. Seda asjade käiku toetas ka EAÕK pagulassinod Stockholmis. Patriarhaadist saabus delegatsioon seadma mind ametisse metropoliidi asemikuna.

Moskva reageeris eitavalt ja tugevalt. Alguses katkestati isegi armulauaosaduse oikumeenilise patriarhaadi ja eraldi ka Soome õigeusu kirikuga. See näitas, et ehkki Eesti riik oli saanud iseseisvaks, ei tahetud Moskvast kuidagi tunnustada Eesti kiriku soovi iseseisvuda. Oli väga oluline, et tolleaegne Eesti president Lennart Meri ja enamjaolt ka valitsusriigikonnad toetasid tugevalt seda püüet ning samuti minu tegevust.

Ma täitsin Eesti metropoliidi ülesandeid kolm aastat. Selle aja lõpul kutsusin kokku kirikukongressi, millele iga kogudus saatis vaimuliku ja ilmikesindaja. Võib öelda, et selles olukorras olid liikmenimekirjad üsna puudulikud, kuid kuidagiviisi saime selle nõupidamise kokku kutsutud. Sellel arutati, kas võiks Konstantinoopoli otsuse ja abiga saada kohapeal asuva ja tegutseva kirikupea. Ma tegin palju selle heaks, sest olin aru saanud, et aeg-ajalt Soomest kohal käies ei õnnestunud ülesannete täitmine nii, nagu oleks olnud vaja. Tõsi küll, mulle oli suureks abiks abipiiskop Ambrosius, kes teenis tihti kogudustes kohapeal. Väga palju aitas mind ka isa Heikki Huttunen. Kuid ükski meist ei elanud Eestis. Aja jooksul sai üha selgemaks, et asjaajamine ainult meie abiga ei sujunud. Pärast mitmeid nõupidamisi palusin 1999. aasta kirikukongressi nimel, et patriarh nimetaks metropoliidiks Prantsusmaal Nizzas teeniva piiskop Stefanuse, kes oli juba kahe aasta eest Eestis käinud. Minagi olin selle poolt. Kohaliku kiriku tegelaste seas oli aga erimeelsusi, mis ei puudutanud niivõrd piiskop Stefanuse isikut kui tulenesid kohalikest vastuoludest vaimulike ja ilmikute eri rühmade vahel. Paljud kõhklesid, kuid lõpuks oli eelnimeratunud nõupidamisel enamik tema poolt. Veel samal kuul seati piiskop Stefanus Tallinna ja kogu Eesti metropoliidiks.

Vastuolud Moskva patriarhaadiga aga püsisid. Juba asemikuks olemise ajal olin püüdnud pidada mitmeid läbirääkimisi probleemide lahendamiseks. Kuigi patriarhaadid olid omavahel mitmeid asju kokku leppinud, ei jõutud kohapealsete edusammudeni. Mäletan üht kohtumist Eesti siseministeeriumis, kus olime mõlemad metropoliit Korneliusega kohal. Me ei jõudnud aga mingi edasiviiva tulemuseni. Vene metropoliit ei tunnistanud seda, et kahel erilisel kirikustruktuuril oleks õigus Eestis tegutseda. Selles peitus põhivastuolu. Ma pakkusin patriarhaatidevahelise kokkuleppe alusel, et teeniksime üheskoos liturgiat. See oleks olnud hea ja nähtav märk leppimisest, kuid Kornelius polnud sellega kunagi nõus. Põhjuseks oli ennekõike Vene poole soov saada enda omandusse nende kasutatavad kirikuvarad. Nüüd on selles lõpuks lahendus leitud ja Moskva-alane kirik ka registreeritud.

Oma autonoomia tagasi saanud Eesti kirik pole aga ainult eestikeelse rahva kirik. Sellesse kuulub ka mitmeid sega- või venekeelseid kogudusi. Kõik vene keelt kõnelejad ei soovi sugugi alluda Moskvale.

Moskva eitav suhtumine Soome kirikusse jätkus ka pärast armulauaosaduse ametliku taastumist. Mõned venemeelsed preestrid ja ilmikud Soomes pahandasid minu peale, nagu oleksin mina põhjustanud selle olukorra. Mina olin aga vaid nõustunud olema EAÕK metropoliidi asemik. Lõpetati pühadetervituste saatmine ja vastastikused külaskäigud. Vene kirikus oli küll piiskoppe ja preestreid, kes ei olnud nõus oma kiriku ametliku seisukohaga. Vene Karjala peapiiskop käis neil aastatel vähemalt korra Soomes külas ja teenis isegi koos mõne Karjala preestriga. Jätkasime ka Karjala koguduste ja piiskopkonna toetamist. Ehkki mõni võib öelda, et kingitusi võtavad kõik vastu, oli see ometi märk sellest, et sealtpoolt ei soovitud sidemeid katkestada.

Alles pikka aega pärast seda, kui olin oma ülesanded Eestis üle andnud, hakkas Moskva ettevaatlikult lubama enamat läbikäimist Soome kirikuga. Veel 2001. aastal vastati mulle sealt, et olin lubanud Eestis kirikuvarade omandusseandmist Moskva kogudustele, ent seda polnud toimunud. Vaatasin, et olin vaid lubanud püüda asju lahendada, kuid varasid puudutavad küsimused olid Eesti kohutute ja ametivõimude käes. Paar kuud hiljem soovisin Moskva patriarhaadi välisosakonna luba külastada Vene Karjala peapiiskoppi, kuid metropoliit Kirill avastas, et aeg selliseks külaskäiguks pole veel küps. Pärast seda ma enam uuesti sellist asja ei küsinud. Nüüd on peapiiskop Leo ja metropoliit Ambrosius saanud siiski Venemaal käia.

Lühendatult tõlgitud raamatust „Bysantin luotomies“ („Bütsantsi usaldusmees“), Jyväskylä 2003.

Õigeusu inimkäsitusest

Kristlikus pärimuses kuulub inimene keske tegurina Jumala loomistõesse. Piibli loomistõe järgi on inimene loodud Jumala näo järgi, Tema kujuks ja Tema sarnaseks.

Kristlikku pärimusse kuulub ka mõte, et inimene on loodud elama osaduses Jumalaga. Kuju ja sarnasus on õigeusu vaatenurgast väga olulised lähtekohad. Nimelt nähakse

neid tavaliselt kahe eri asjana. Nii mõneski uuemas kristlikus pärimuses peetakse neid aga üheks ja samaks. Kreekakeelses Vanas Testamendis (Septuagintas) on kasutatud sõna „kuju“ kohta ikoon. Inimene on siis loodud Jumala ikooniks.

Jumalasarnasust nähakse õigeusu millegi kujust erinevana. Sarnasus on eesmärk, inimesele antud siht. Inimene kui Jumala kuju tähendab aga, et tal on võime tahta ja tegutseda. Inimene on Jumala kuju, olenemata sellest, kuidas ta seda teoks teeb. Selles erineb õigeusu arusaam mõnest hilisemast arusaamast, mille järgi hävitab pattulangemine Jumala kuju inimeses.

Õigeusu kirik on alati rõhutanud, et Jumala kuju inimeses on säilinud, hoolimata kõigist tema eksimustest. See pole aga inimese teene, vaid tuleneb loomisest. Inimene ei oleks inimene, kui tal poleks tahet ja tegutsemisvõimet, mingite eesmärkide poole pürgimist. See kõik kuulub inimese olemuse juurde. Sarnasus on siht, mis kasutab Jumala kuju omadusi ja ainet, et kasvada Jumala ligidusse. Selles mõttes on alati küsimus kuhugi poole püüdlemises. Kuju juurde kuulub ka teatud võime valida hea ja kurja, õige ja vale vahel. Inimesel on mõistus ja vabadus, kuिताhes piiratud see ka poleks. Need omadused on seotud Jumala kujuks olemisega ja on inimese tunnusmärksideks.

Ikooni mõiste väljendab seda, et kõigi pühakujude puhul on kuju seotud algkujuga. Teiste sõnadega, kui inimene on Jumala kuju, siis on temas midagi Jumalast. Kui inimese poleks loodud teatud jumalike omadustega, ei võiks ta ka pürgida sarnasuse poole. See pürgimine toimub kõlbeliste otsuste kaudu ja kasutab õiges vaimus Jumala kuju omadusi ning hoolimata oma nõrkustest, kasvab inimene Jumala tahte suunas. Ent sarnasusest võib kasvada ka eemale, seepärast on alati vaja näha vaeva, püüelda.

Õigeusu pärimus kasutab Jumala sarnasusse pürgimise kohta sõna, mis mõnes muus, näiteks luterlikus pärimuses, võib kõlada küllalt kummaliselt ja mida tihti peale mõistetakse valesti. Kirikuisade järgi nimelt inimene Issanda sarnasuse poole kasvades jumalikustub. Küsimus pole mitte vahe kaotamises inimese ja Jumala vahel, vaid selles, et inimene muutub üha enam Tema sarnaseks. Muudes pärimustes vastab sellele enam-vähem arusaam pühitsusest.

Pürgimine Jumala sarnasuse poole teeb inimesest Tema tahte teostaja maailmas. Tänapäeval on moodne rääkida eneseteostusest – paljude arvates on see kõige rähtsam, mida elus teha. Kiriku vana pärimus ei näe aga asju niimoodi: inimest pole loodud teostama enast, vaid Jumala tahet. Enesekesksus ei kuulu kristliku jumalakuju mõiste juurde.

Vana aja kirikuisadel oli ütlemine, mis kõlab tänapäeval ehk kummaliselt, et inimene on loodud liturgiliseks olendiks. Kuid liturgia ei tähenda ainult jumalateenistust, vaid tegutsemist, teenimist üldisemalt. Jumalik liturgia on eeskätt muidugi Jumala ülistamine ja austamine, samas aga ka jõuallikaks inimesele, et see võiks elada pidevas liturgias, Jumala tahte teenimises ja teostamises argielus ja

-tegevuses, mis järgneb jumalikule liturgiale. Nii võime kõnelda jumalikust liturgiast ja eluliturgiast. Just selles mõttes on inimene loodud liturgiliseks olendiks. See pole mingi müstiline arusaam, vaid tähendab, et inimene teenib oma elus Jumala eesmärke.

Paljudele inimestele, eriti kui nad on ristiusust omajagu võõrandunud, tundub, et usk on vaid inimese mõtetes, et see on mingi teooria. Seoseid eluga ei nähta. Kuid juba vanim nimetus kristlaste kohta „seda teed mööda käijad“ räägib iseenda eest. Niimoodi apostlite tegude raamatuse öeldakse ega ole see pelgalt kaunis, luuleline väljend, vaid tähendab neid, kes kindla veendumuse järgi elavad. See toob välja, kui praktiline on vahekord usu ja elu vahel. Usk on alati seotud ustavusega, see pole vaid teadmise, tõekspidamise asi. Kui küsitakse, kas sinus on usku, võib jääda mõtlema, mida öieti vastata. Kui aga küsitakse, kas sa oled ustav Issanda tahtele, muutub küsimus kohe arusaadavamaks. Usk ei peitu ainult mõtetes ja veendumustes, see eeldab kindlat teed mööda käimist, kindlal viisil elamist.

Jumala kuju juurde käib teatud vabadus, võime valida õige ja vale, hea ja halva vahel. Mis on see vabadus? Kuivõrd on inimene sõltumatu oma vahekorras Jumalaga? Õigeusu pärimus rõhutab, et inimene pole üheski olukorras Jumala suhtes tahtetu olend. Inimene ei ole kunagi vaid ese. Kui inimene otsustab midagi, ka siis, kui ta püüab täita Jumala tahet, on tema oma tahe vähemalt mõnel määral tegev. Inimene saab ise tegutseda ega ole ainult keegi, kellele Jumal midagi teeb. Inimene on elav ja tahtmistega olend. Vaimulikus mõttes räägitakse sellest, kuidas Jumala arm inimeses mõju avaldab. Mitmed mitteõigeusu pärimused rõhutavad, et inimest ei mõjuta miski muu kui arm. Meie arusaama järgi on Jumala armu kõrval alati olemas ka inimese enese osa. Jumal ei sunni inimest head tegema, inimene peab ise olema valmis armuväge vastu võtma. Apostel Paulus räägib, et inimene on Jumala kaastööline. Vana aja pühad isad ütlevad, et Jumala osa on anda armuväge, aga inimese osa on seda vastu võtta ja alal hoida. Inimene ise otsustab, kas Jumala arm pääseb temas mõjule või mitte. Kui inimene oleks tahtetu olend, mingi robot, ei saaks vastutusest rääkida. Robot ei vastuta millegi eest, sest tal pole valikut. Ka arusaam patust eeldab vabaduse olemasolu. Inimene võib eksida, ent ka langenuna pole ta kaotanud Jumala kuju omadusi. Muidu lakkaks ta olemast inimene.

Foto: Endel Apsalon 2017

MEELEPARANDUSE KUULUTAJA

Ülempreester Mattias Palli

Suvi on otsekui ühe suure, õigemini kõige suurema, pühaku alustada ja lõpetada: jaanipäev ja Ristija Johannese sigimine suve tähtsuse alguse ja lõpu lähedal, tema pea 3. leidmise mälestus lehekuu lõpul ja maharaiumise püha lõikuskuu viimastel päevadel piiravad meie põhjamaist lühikest tegelikkust suve – niivõrd, kuivõrd enam aastaegade kohta midagi väita saab. Vaid Eelkäija üldmälestus 7. jaanuaril ning tema pea 1. ja 2. leidmine 24. veebruaril jäävad talvepoolaastasse.

Nõnda hoiab meid sel kaunil ajal Issanda Ristija kaitse ja eestpalve. Kristus ise kutsub teda „suurimaks naisest sündinutest“. Kirikupärimus näeb temas ühtaegu prohvetit (vahel ka apostlit), erakut ja märtrit, otsekui kõiki pühakute „liike“ ühes isikus. Kui maalitakse nn eestpalve ehk deesise ikoon, on aujärjel istuva Issanda Kristuse paremal käel alati Tema Ema, pahemal Ristija Johannes. Lugematult on Eelkäijale pühendatud kirikuid, kabeleid ja kloostrid, mõni neist ka meie maal.

Ristija Johannese sünnilugu Luuka evangeeliumis meenutab Vana Testamendi lugusid imelisest sündimisest, eriti Aabrahami ja Saarat puudutavat (1Ms 18:10-15; 21:1-8), samuti Jumalaema sündimist Joakimist ja Annast, millest räägib nn Jaakobuse esievangeelium ja vanakiriklikud pärimused. See kõik tahab öelda, et Johannes sündis imeliselt, et ta oli valitud juba emahust. Ja juba emahust ta tõesti ka esines prohvetina, kui ta hüppas Maarja liginedes, kuulutades Kristust „oma liigutuste otsekui laulusõnadega“, nagu akafistis öeldakse. Kuid siin, nagu ka apostel Pauluse ja teiste valimise juures enne sündimist ei tohi arvata, nagu nii mõnigi paraku mõtleb, et Jumal valib mõne inimese juba ette välja (ja teisi mitte) ning väljavalitud pole enam midagi teha, Jumal kasutab teda tööriistana, kuidas ja kunas tahab, inimeselt eneselt küsimata. Pole midagi ekslikumat, isegi kui pühakirjast ja elulugudest võib vahel selline mulje jääda. Jumal mängib tuulte ja tormide, täheparvede ja udukogudega, kuid mõistusega loodud olendite puhul ootab Ta ainult vabatahtlikku, armastuse ja pühendumisega antud vastust oma kutsele. Nii pole ei Ristija Johannes, Neitsi Maarja, püha Paulus ega keegi suur vaid selle pärast, et Is-

sand on ta ette valinud; suured on nad oma nõusoleku pärast, oma pühendumise pärast Kõigekõrgema teenimisele, kuulutamisele ja ülistamisele.

Kuid pöördume tagasi Ristija sünniloo juurde. Tema isa, preester Sakarias ei uskunud peakingel Kaabrieli teadet, et ta saab lapse, hoolimata temaga sündinu sarnasusest Aabrahami ja Saara looga, mida ta pidi väga hästi teadma. Ta sai ka karistuse, jäi tummaks kuni Johannese sünnini, mille järel ta hakkas kohe Issandat ülistama. Siin näeme muuseas kinnitust elmises lõigus öeldule: Jumal ootab Sakaria soostumust ja usku, mitte ei tee midagi tema tahte vastaselt. Ja kuigi Sakarias (kelle nimi tähendab „Issand peab mees“) oli auväärset preestrisugu ja tema naine Eliisabet („Jumal on töotanud“) olla olnud koguni ülempreestri tütar, polnud nad mingid automaatsed Jumala käsu täitjad, vaid elavad inimesed oma soovide, arusaamadega. Küllap ka pettunud lapsetuse pärast, mis oli juudile teadagi suur kurbus ja häbi. Igatahes oli Sakaria uskmatus ja tummaksjäämine vaid üks seik; muidu teame teda Issanda pühendunud teenrina. Peab mees pidama, et Luuka evangeeliumi järgi prohvetisid nii tema kui ka Eliisabet (1:42-45; 68-79). Levinud pärimus ütleb, et ta ei elanud pärast poja sündi enam kaua: kui Heroodes pärast tähetarkade külaskäiku surmas Petlemma ja selle ümbruskonna lapsi, oli ka Johannes ohus. Eliisabet peitis end ligidale mäestikku, kus üks koobas imeliselt avanes ja pärast ema-lapse sissetõmbumist jälle kinni läks. Heroodese sõjamehed nõudsid Sakarialt aga Johannese asukohta teada ning kui ta ei öelnud, tapeti ta templis. Sellele arvati viitavat Kristuse sõnad: „Berekja poja Sakaria vereni, kelle te tapsite templi ja altari vahel“ (Mt 23:35), ehkki ilmselt räägivad need siiski Vana Testamendi Sakariast (õieti vist juudi pärimuses segunenud kahest samanimelisest isikust: 2Aj 24:22 ja Sk 1:1). Ka Eliisabet surnud peagi ja Johannes kasvanud üksi kõrbes üles.

Igatahes tunneme evangeeliumitest hästi Johannese kuulutust ja tegevust, mille põhisõnum oli üks: „Parandage meelt, sest taevariik on ligi“. See sõnum on kõlanud läbi aegade ja on äärmiselt ajakohane ka meie päevil. Meeleparandus pole midagi kõrvalist, vaid kogu vaimuliku elu alus. Kui seda nõnda jõuliselt kuulutas Kristuse Eelkäija ja kui see viis hulganisti inimesi ristimisele – seda kõike enne lihaks saanud Jumala Poja avalikku tegevust või vähemalt Tema kuulutuse laiemat omaksvõtmist –, siis kui palju enam peaksid seda tõsiselt võtma need, kes on juba Kristusse ristitud ja uue elu teed käima hakanud, kuid ikka eksivad? Pahatihti on aga selle sõnumi vastuvõtt otsekui lahtunud, luitunud. Ristirahval on teada Jumala Poja päästetöö, lunastav ristisurm, eluandev ülestõusmine, Püha Vaimu annid on salvimises jagatud, aga kuidagi elatakse sageli nii, nagu kõike seda poleks olnudki. Sellisel puhul on tõesti, igal ajal ja üha uuesti, hea kuulata Johannest ja kõiki teisi, kes hüüavad: „Parandage meelt!“. See kuulutus on elav ja värske ning vajalik alati, ka aastatuhandeid pärast taevariigi ilmutumist Kristuses. Hea on ka mees pidada selle sõnumi kaht poolt: meeleparandus ja Jumala riigi ligiolek. Kui paneme rõhu vaid esimesele, võib olla tulemuseks sünge, lohutamatu patutunnetus, kogu tähelepa-

nu pööramine ainuüksi meie eksimustele ja kõlbelinele rikutusele. Seda on olnud ja on nüüdki kristlikus ilmas paraku küll ja küll. Kui aga panna rõhk ainult viimsele, et Jumala riik, uus, päästetud elukord, on tulnud, siis tehakse pahatihti vahel teine viga: usutakse, et kõik on korras, jääb üle vaid uskuda ja rõõmutseada, sest kõik on juba tehtud, me oleme peaaegu pühad või kui mitte, siis Päästja on kõik meie patud ja puudused enese kanda võtnud, meiega on kõik korras. Iseenesest on viimane vaade tõele lähemal, kuid ei arvesta inimese vaba tahet ega langenud olendi rikutust ja tuumust, seda, et tahame tihti kerge mat teed minna. Just oma hinge sisima poole tõepärane vaatlus näitab, kui kaugel oleme Jumalast ja Tema tõest, ent see vaatlus ei tohi viia jätkuvasse süngusse ja ahastusse, vaid „rõõmutoovasse kurbusse“, silmapisarateni oma patuse ja ennekõike Jumalast eemaloleku pärast, milles nagu vaimulikud Jordanis peseme end uuesti ja uuesti. See omakorda viib jälle Kristuse toodud pääste, Jumala valitsuse elavale omaksvõtmisele hinges, õigemini korra ristimises omaksvõetu uuesti läbielamisele. „Parandage meelt“, sest muidu me sisemiselt ei muutu; „taevariik on ligi“, see muutus laseb meil teda näha ja vastu võtta, annab meie sisemisele pöördumisele jõu ja tähenduse. Need iseenesest algelised vaimuliku elu põhitõed kipuvad vahetevahel ka kõige teadlikumal kristlasel ununema, ja seepärast pole Eelkäija kuulutus kunagi vananenud ega ülearune.

Kuid mingem edasi Ristija elu lõpu juurde, mida tähistame 29. augustil. Galilea ja Peerea nelivürst Heroodes Antipas, Rooma riigi asevalitseja, laskis ükspäev Johannese vangistada, sest see arvustas tema eluviisi. Nimelt oli Heroodes abiellunud oma poolvenna naise Heroodiaga, kes lahutas end oma mehest, nii nagu ka nelivürst lahutas end oma naisest, Nabatea kuniga Areta tütre. Kuigi see uus abielu oli ehk Rooma õiguse järgi seaduslik, oli see Moosese seaduse vastu (3Ms 20:21). Peab lisama, et ega Antipasele sellest vennanaise kosimisest midagi head tulnud: kuninga Areta alustas sõda, milles nelivürst sai hävitavalt lüüa ja pidi palju kahju kandma. Roomlased lubasid küll abi, kuid just neil aegadel suri Heroodes Antipast soosinud keiser Tiberius. Antipase vennapoeg Agrippa kaebas uuele keisrile Caligulale tema peale ja Antipas koos Heroodiasega saadeti Hispaaniasse pagendusse.

Piibel räägib nelivürsti kahetisest suhtumisest Ristijasse. Ühest küljest on öeldud: „Heroodes kartis Johannest, teades ta olevat õige ja püha mehe, ning kaitses teda. Ja kui ta Johannest kuulas, jäi ta tihti kõhklema, ning kuulas teda meeleldi“ (Mk 6:20). Teisest küljest lasi ta Johannese vangistada, sest see noomis teda vennanaise võtmise pärast. Ristija hukkamine oli pigem kavala intriigi (või soodsa juhuse ärakasutamise) tagajärg, mille Heroodias oli pununud. See muidugi ei vähenda Heroodese süüd, sest nagu üks kirikulaulgi ütleb, ei kaalu rumalast peast antud vande täitmine üles tapatööd. Niisiis ei kujuta evangeeliumid nelivürst Heroodes Antipast sugugi ühemõtteliselt ülekohtuse hirmuvalitsejana, kuigi Jeesus kutsus teda „rebases“ (Lk 13:32). Heroodes sai ilmselt aru, et teeb valesti ja kõhkleb, aga ei suutnud pattu jätta ega oma pealikute ja aukandjate ees antud vannet rikkuda. Südam-

tunnistus piinas teda ilmselt hiljemgi, miks ta muidu pidas Jeesust surnust ülestõusnud Johanneseks.

Ka hiljem piiblibloos kuuleme Heroodes Antipasest: kui Jeesus oli kinni võetud, saatis Pilaatus Tema kui galilealase esiteks pühade puhul Jeruusalemmas viibiva Heroodese juurde. Heroodes oli rõõmus, tahtis Teda kuulda, lootis näha mõnd imetegu. Kuid Kristus oli vait. Siis Heroodes ja tema sõjamehed teotasid Teda, panid Talle pilkeks selga särava riide ja saatsid Pilaatusele tagasi. Siin näeme sarnast suhtumist nagu Johannesesegi: hoolimata väidetavatest katsetest enne Jeesust hukata (Lk 13:31), tundis ta Tema ja Tema õpetuse vastu teatud huvi ja lootis näha mõnd tunnustähte.

Niisiis tundis Heroodes Antipas huvi vägevate usukuulutajate vastu, tahtis nende õpetusi kuulda ja mõtles nende üle. Aga mitte niipalju, et see oleks tema eluviisi muutnud: otsustavatel hetkedel jäid peale muud kaalutlused, himu ebaseadusliku naise järele, antud vanne ja „oma näo säilitamine“ aukandjate ees ning solvumine Jeesuse peale, kes ei rääkinud temaga ega teinud tema ees mingit imetegu. Kas pole see meeldetuletuseks paljudele meist? Meil pole küll sellist võimu (ega enamjaolt ka mitte sarnaseid kiusatusi ja kohustusi) nagu Heroodes, kuid ka meie huvi vaimulike asjade vastu võib jääda pinnapealseks, poolikuks. Me kuulame või loeme neist meeleldi, praktiseerimegi pisut – pigem küll mõõdukalt, sest ega me ju mingid usuhullud ole, aga otsustavalt meelt ei paranda, patuseid eluviise ei jäta, oma ühiskondlikku asendit või muid taolisi asju Jumala tahte ja taevariigile ohvriks ei too. Nii mõnigi ristiinimene ei armasta mitte niivõrd Jumala seadust ja igavest elu, vaid ainult siitilma heitlikku ja ajalikku elu, nagu püha kondak ütleb.

Ometi ootab inimene ka siis tihti peale, et Jumal teda kuidagi otse ja sõnaselgelt kõnetaks või teeks mõne ime, mis paneks teda kindlalt uskuma ja pöörduma. Kuid Jumal on sel juhul pigem vait, nagu Kristus Heroodes ees. Kõik on ju öeldud, Pühakiri ja püha pärimus ning tihti ka sisemine vaimulik-kõlbeline tunnetus ütlevad inimesele, mis on õige ja mis vale, mida peaks tegema ja mida tegemata jätma. Me ei ole teadmatutes, nagu Heroodes oli Ristijat kuulanud ja tundis tema õpetust. Aga see ei tähenda veel kuuldavõtmist. Kui inimene ei pöördu, ei paranda meelt, siis on Jumal mingist hetkest tema vastu vait. Seegi tegelikult kõneleb, kõneleb ehk valjemini kui sõnad. Aga siis peab inimene sellest ise aru saama, peab mõistma, et on läinud oma pattudes ja kangekaelsuses liiga kaugemale. Ehk mõnigi süda murdub ja ta heidab Issanda ette ning kahetseb ja pöördub, kuid alati on võimalik ka vastupidine, oma kõrkusse ja pealiskaudsusse jäämine. Ja siis ootab ees vaid pettumine selles langenud maailmakorras, mis näib algul kõike pakkuvat ja võtab seejärel kõik, ning teekond pimeduse poole, nii nagu Heroodes ootas maapagu kaugemale läände.

Kuid igal pool ja alati hüüab püha Ristija Johannes: „Parandage meelt, sest taevariik on ligi!“ Veel pole hilja seda kuulutust oma südamesse võtta ja muuta pelk huvi vaimsete asjade vastu tõeliseks ja kõikehõlmavaks pöördumiseks ning Jumala rohke armu vastuvõtmiseks.

TEOLOOGILISE HARIDUSE ROLL JA TÄHTSUS

Tauri Tõlpt,
EAÕK Teoloogilise Instituudi dekaan

EAÕK Teoloogiline Instituut koostöös EELK Usuteaduse Instituudiga kutsub ka sel aastal kõiki huvilisi õppima õigeusu teoloogiat, kuhu vastuvõtt toimub iga kahe aasta tagant.

Selle üleskutse raames on igati mõistlik teha ka üks väike mõtisklus teoloogilise kõrghariduse olulisuse üle üldisemalt.

Tihti on meil õigeusu kirikus kõlama jäänud arvamus, et teoloogiline kõrgharidus muudab inimese skolastiliseks ning ülbeks targutajaks, kes hakkab usule lähenema pelgalt mõistusega, mille tagajärjeks on tõelise usu elu hääbumine. Olen ka ise kokku puutunud mõningate vaimulike irooniliste märkustega, mis kutsuvad teoloogiaõpinguid lausa ateoloogia õpinguteks. Teatud määral on taolised kriitilised märkused isegi mõistetavad, sest kui me nüüd kujutame endale ette kuvandit õigeusu vaimusest, siis meenub meile ju samuti pigem sisekaemuslik ja kogemuslik liturgiline palveelu, mis peaks justkui vastanduma puhtalt mõistuslikule läänekristlusele. Sellest perspektiivist lähtudes kõlab tõesti igasugune akadeemiline vaade meie teoloogiale riskantse ettevõtmisena, mis seab ohtu meie siira ja lihtsa õigeusu esiisade vaimuse.

Kuid lähemal vaatlusel mõistame, et nii nagu teatud aegadel rõhutas läänekristlus liigselt skolastilist ja mõistuslikku lähenemist, nii on ka õigeusklikel oht langeda teise äärmusesse ja rõhutada liigselt vaid karismaatilist lähenemist. Kuigi õigeusu kirikliku elu aluseks on esmajärjekorras sisekaemuslik ja kogemuslik Jumala otsing, ei ole see meie pärimuses aga kunagi olnud eraldatud teaduslikust teoloogias ega ka sellele vastandunud. Kirjutab ju ka 2. sajandil elanud püha Lyoni Ireneus, et meie teoloogia on kooskõlas meie euharistia-ga ja meie euharistia kinnitab meie teoloogiat. Seda arusaama pole väljendanud vaid püha Ireneus, vaid ka lugematul hulgal pühasid kirikuisasid, kelle pühadus ja panus Kristuse Kirikusse seisneb just nende võimekuses hoida intellektuaalne teoloogia kooskõlas kiriku euharistilise kogemusega.

Et mõista natuke paremini, milline siis ikkagi täpselt on intellektuaalse teoloogia roll karismaatilise usu elu kõrval, kasutasin ma Kaisarea piiskopi püha Basileios Suure võrdkuju puu viljadest ja lehtedest. Nimelt toob püha Basileios välja, et nii nagu kuuma päikese käes kuivavad viljad ilma lehtede pakutava varjulise kaitseta ära, nii kuivavad ka meie usulised viljad ära, kui meil pole kaitseks intellektuaalseid teadmisi. Nagu näha võime, pole Basileiose arvates teoloogiline uuring mitte mingil juhul mõeldud meie viljaka usu elu asendamiseks, vaid hoopis selle kaitsmiseks ja elavana hoidmiseks.

Teise näitena tooksin sama kirikuisa mõtiskluse usuliste küsimuste üle, millele ei ole pühakirjas antud selgeid vastuseid. Basileiose arvates on Jumal paljud asjad pühakirjast välja jätnud just eesmärgiga võimaldada inimesel oma mõistust trennida, et need vastused siis tasa ja targu välja uurida. Ehk teisisõnu, Kaisarea piiskopi arusaamist mööda on meie kirikus palju aspekte, millele ei ole muutuva maailma väljakutsete ees anda kohe valmis vastuseid. See on aga just teoloogiline uuring ja mõistuse pingutus, mis, võttes arvesse kiriku eelnevat usulist pärimust, aitab meil Püha Vaimu juhtimisel leida vastuseid ja lahendusi iga ajastu väljakutsetele. Ilma selle võimekuse kaotaks kirik oma elava ja dünaamilise

traditsiooni ning sumbuks surnud traditsionalismi. Isiklikul tasandil annab seesama intellektuaalne pühendumus meile aga hea võimaluse veelgi sügavamalt mõista ja avardada oma usu elu. Kokkuvõtvalt võib öelda, et meie kiriku pärimuses on teaduslik teoloogia olnud alati abistav ja võimendav vahend, mille eesmärk on hoida liturgilist ja kogemuslikku usu elu kiriku teadvuses alati elavana.

Õigeusu kirik on aga kahjuks oma pika ajaloo vältel näinud ka ajastuid, kus kiriklik identiteet ja enesemääramine on lakanud olemast euharistilise elu aktuaalne tunnistaja. Sellised momendid on meie kirikus tekkinud olukordade tõttu, kus sõjad ja rasked ajad on pärssinud võimekust oma usulist pärimust teoloogiliselt uurida, mille tagajärjel on välja kujunenud järk-järguline teoloogiline teadmatumus oma identiteedi kohta. Õigeusu kirikus siseneti sellesse ajastusse suuresti teise aastatuhande teises pooles, mil suur osa õigeusklike langes kas moslemitest osmanite valitsuse alla või valis Moskoviitide näol kultuurilise isolatsionismi ja antagonismi. Nendel õigeusklikele segastel aegadel hakkas aina rohkem vohama unustamine ja ignorantsus oma eripärase identiteedi suhtes, millest tekkinud tühimiku võtsid peatselt üle palju veenvamad katoliiklikud või protestantlikud arusaamad. Õigeusu kiriku teoloogiline identiteet oli eneselegi pahaaimamatult teatud hetkel muutunud elutuks akadeemiliseks skolastitsismiks, mis vastavalt vajadusele imiteeris kas protestantlikke või katoliiklikke seisukohti. Teoloogiline arusaam iseendast oli seega vaid laenatud imitatsioon, mis oli lahutatud kogemuslikust usuelust, muutes viimase seetõttu kohati surnud ritualismiks.

See skisofreeniline ajastu leiab aga vaikselt oma lõpu 20. sajandi esimeses pooles, mil Vene impeeriumi kokkuvarisemisega põgeneb läände ka suur osa Vene aristokraatiast ja intelligentsist. Jäänud ilma oma kodumaast ning elades võõral maal, hakkab see immigrandide kogukond oma identiteedi hoidmiseks loomulikus korras taas oma juuri otsima. Kuna vene usulises kultuuris ulatuvad juured Bütsantsini, hakataksegi taas sügavamalt uurima kreeka kirikuisade pärimust ja mõtte-

laadi. Võimaluse selleks annavad muidugi ka Lääne-Euroopa rikkalikud raamatukogud ning eurooplaste akadeemiline huvi teiste vähemtuntud rahvaste ja kultuuride vastu.

Olles ette võtnud akadeemilise uuringu oma juurte paremaks mõistmiseks, avastatakse aga endalegi üllatuseks, kui palju ollakse oma identiteedis eemaldunud bütsantsi kirikuisade vaimusest. Just selle tõttu kutsub kuulus õigeusu teoloog Georgi Florovski 1930-ndatel kogu õigeusu maailma väljuma läänekirikut imiteerivast vangipõlve ajastust ning taas sisenema kreeka kirikuisade vaimuse ajastusse. Florovski üleskutse oma teoloogiline identiteet taas kooskõlla viia oma karismaatilise usueluga ja kirikliku pärimusega levib peatselt kulutulena ka teistesse õigeusu kirikutesse. Seega on 20. sajand teoloogiliste uuringute ajastu, mis aitas õigeusu kirikus taas leida kirikuisade vaimuse ning sisekaemusliku ja askeetliku identiteedi, mida me õigeusklikena praegu iseenesestmõistetavaks peame ja uhkusega presenteerime.

Kiriku enda elu on seega näidanud, et kui me ei pea mees ega uuri oma usuliste esivanemate vaimust, muutub meie kirik tuulelipuks, mis ei astu enam dialoogi selle maailma kulturalistlike ja poliitiliste arusaamadega, vaid läheb sinna, kuhu viimased teda suunavad. Taolised arusaamad sisenevad kirikusse suuresti teadmatuse tõttu kiriku teoloogia kohta, aga ka enesekeskuse tõttu, mis ei huvitu millestki muust kui vaid enda isiklikest elulistest vaadetest ja arvamusel. Õigeusu teoloogilised õpingud ei panusta seega mitte ainult meie eripärase usu ja vaimuse hoidmise, vaid aitavad usklikul loobuda ka oma enesekeskusest. Võttes ette teoloogiaõpingud, tekib meil vabastav võimalus ennast taandada, et siis meeleparanduse vaimus kuulata seda tunnistust, mida Kristuse Kirik on läbi ajastute maailmale jaganud.

Antud intellektuaalne pühendumine pole seega mõeldud vaid neile, kes soovivad saada kiriku vaimulikeks ja töötajateks, vaid kõigile kristlastele, kellest igaüks on kutsutud kaastööliseks Kristuse Kirikus hoidma meie Püha Pärimust elava, aktuaalse ja inspireerivana.

EESTI KIRIKUTE NÕUKOGU AVALDUS „ARMASTAME LOODU(S)T”

Eesti Kirikute Nõukogu on mures ökoloogilise olukorra pärast maailmas. Samas otsime võimalusi praktiliseks koostööks kristlike konfessioonidega. Ökoloogilised teemad ning ühine mure loodu olukorra pärast ühendab kristlasi aina rohkem nii mõtte- kui ka elulaadis.

Keskkonnasäästlik ja roheline mõtteviis on ülimalt aktuaalne. Tänu sellele pakub looduhoid häid võimalusi dialoogiks laiemalt, ka kirikukaugete inimestega.

Antud teemavaldkond on hea kokkutulemise ja koostöö võimalus ka kiriku ja teaduse vahel. Ühelt poolt vajavad kirikud Jumala kingitud loodu paremaks hoidmiseks kindlasti

teadlaste abi, kellelt saada täpsemat teavet looduse tervisliku seisundi kohta ja kellega konsulteerida efektiivsete loodushoiu meetodite osas. Teisalt saavad kirikud teadlaste

kõrval meelde tuletada, et puhtalt tehnoloogiaga me ökoloogilist kriisi ei lõpeta, vaja on ka inimkonna mõtteviisi ja suhtumise muutumist.

Me armastame loodu(s)t, kuna selle Loojaks on Jumal, kes on armastus ja kutsunud meidki armastama.

Me parandame meelt, kuna oleme patuste inimestena eksinud Jumala ja tema loodu vastu, kahjustades nii oma loomispärast olemist kui ka suhet Looja ja kogu looduga.

Me hoiame loodut, kuna Looja on usaldanud selle meie kätte, et me selle eest tema tahte järgi hoolt kannaksime.

Me teadvustame, et kuna Kristuses võetakse kokku kõik, mis on taevas ja maa peal, on meie missioon siin maailmas olla jumalanäoline uus loodu, kes kannab hea majapidajana hoolt kõige eest, mis kuulub algselt ja viimselt Jumalale.

Me kutsume Jeesust järgides õppima ja õpetama head loodu(s)hoidlikku eluviisi.

Vastu võetud EKNi töökoosolekul 16. juunil 2020

KAKS NÄDALAT KLOOSTRIS

(Algus üle-eelmises Metropoolias)

Nargiz Kuut

Mee vurritamine

Täna vurritame mett. Pärast hommikusööki läheme tarmukalt öde Theosemni kannul ruumi, kus tavaliselt vene Irini makaronitooteid valmistab. Sisuliselt on see järjekordne köök, parajalt ruumikas, roostevabast terasest pindade, kraanikausside, kappide ja seinal rippuvate ikoonidega. Selle ruumi pühakud on püha Spiridon ja püha Nikodimos.

Makaronid surisevad kuivatis, õues krabistab vihm vastu aknaplekki. Tööriietuseks saame pikad valged põlled ja pearätid. Öde Theosemni juhendamisel tõstab Nata kastist mett täis raami, eemaldab kärjekahvli kasutades kärjekaaretise ja ulatab puhastatud raami mulle. Mina torkan selle püstiselt silindrikujulisse roostevabast terasest anumasse. Kui ma olen neli raami sisse ladunud, sulgen anuma klapiga ja annan vändaga hoogu. See meenutab mulle pesumasin Riga väänamisprotsessi. Öde Theosemni seletab, et kohe ei tohi rabistama hakata, sest sel viisil võib kärje ära lõhkuda. Alguses tuleb vurritada ühelt poolt aeglaselt, siis raamid ümber pöörata ja alles nüüd võib julgelt hoogu anda, sest osa teisel pool olnud meest on välja voolanud; seejärel uuesti raamid ümber pöörata ja nii kiiresti kui jaksad vänta keerutada. Minu ülesanne tundub eriti lõbus olevat.

Öde Theosemni veendub, et saame hakkama.

„Kui ma tagasi tulen, on ämber mett täis,” ütleb ta.

Enne väljumist peatub ta ukse juures, sirutab käe ning võtab seinalt oma hoolitsevate sõrmede vahele ühe mesilase:

„Oh, sind, eksinud jumalaloomakest.”

Mesilased korjavad öitelt nektarit ja teevad sellest meeraamidest valmistatud kargedel mett. Nad lisavad sülje abil nektarile fermente, mikroelemente, vitamiine ja orgaanilisi happesid oma maomahlast, et nektaris sisalduv sahharoos saaks töödeldud ümber glükoosiks ja valmiks mesi, mis on mesilastele toiduks sobilik. Mee valmistamisel kannavad nad nektarit ühest kuuekandilisest kärjekannukest teisest. Selle juures nad tuulutavad nektarit, et mesi saaks vajaliku niiskuse.

Kui üks kärjekannuke saab valmismett täis, kaanetatakse see kinni. Kaanetis suleb kannukese hermeetiliselt ning kaitseb seal sees olevat mett tolmu ja mikroorganismide eest. Kaane valmistavad mesilased vahast, taruvaigust ja õietolmust, mis süljega lahustatakse ja omava-

hel ühendatakse. Et mesi paremini säiliks ning oleks täiendavalt kaitstud bakterite ja viiruste eest, lisavad mesilased segule veel mitmeid bioaktiivseid aineid, mille hulgas on määratletud üle viie antibiootikumi.

Kuni mee lõpliku valmimiseni toimuvad suletud kannukeste sees biokeemilised protsessid. Meeraamilt valminud mee kättesaamiseks lõigatakse maha kõik kannukeste kaanetised ja mesi vurritatakse tsentrifugaaljõu abil kärjest välja. Maha lõigatud massi (kaanetised, kannukeste ülaosa seinad (vaha) ja natuke valminud mett (tavaliselt 50% massist)) nimetatakse kärjekaaretiseks. Kaanetisel on väga palju ravivaid omadusi, kärjekaaretis aitab haigusi ennetada ja neist taastuda.

Minu aparaadil, umbes poolemeetrise läbimõõduga silindril, on läbipaistvast plastikust kaas, kust ma saan jälgida, kuidas raamid pöörlevad, ja all kolm üsna kõhna jalga. Kiirust arendades näen, et rütm on pisut lombakas, jalakesed tunnetavad, et tegu on väheste kogemustega meistriga ja üritavad tantsu lüüa. Pean sujuvalt tempot vahetama ja jälgima, et kraan oleks täpselt ämbri kohal. Ja mesi hakkabki voolama.

„Kas sa jaksad?” küsib Nata hoolitsevalt.

Õues ladistab vihma sadada, trööstitu ilm.

*Vihmakene vellekene, õõ-oo.
Ära saja Kreekamaale, õõ-oo.
Sõudke pilved kaugemalle, õõ-oo,
Kus teid ammu oodatakse, õõ-oo.*

Ümismise poolihääli, et see sadu ükskord otsa lõppeks.

„Te laulate!” Vene Irini on ust paotanud. Käevangus hulk plastämbreid, vaatab ta vaimustunult meie poole. „Väga ilus,” ütleb ta heldinult. „Aga millest te laulate?” „Oh, mis,” oleme kohmetud, „see nüüd mingi laulmine. Üritame vihma Kreekamaalt ära manada.” „Jah, laulge, laulge, ehk võetakse teid kuulda. Täna ei saa marjugi korjata, aga vaarikatele võib hallivatimees külge hakata. Püüan vihmasegarate vahel mõne peotäie korjata.”

Vene Irini soovib suhu pista seda, mis Nata kargedelt maha kraabib. Lutsutame mõnuga, kuni suhu jääb vahatükk, magus suutäis soojendab meie organismi vähemasti seestpoolt.

„Te olete hakanud sagedamini naeratama,” ütleb vene Irini.

Vaarikad ei ole Kreekas väga levinud

Pärast õhtust teenistust on ilm selge ja me kiirustame aeda, et vaarikaid hukust päästa. Vene Irini jaotab meile plastämbreid. Ettenägelikult sanga külge kinnitatud pika paela asetame tema õpetuse kohaselt kaela taha, nii jäävad mõlemad käed vabaks. Vaarikate read on kenasti pikad, küpsed marjad punetavad kutsuvalt. Lähenev vaarikapõõsastele metoodiliselt: meie Nataga ühelt küljelt ja Katerina teiselt. Carrie ja Daniel liiguvad meile vastu ja Irini jõuab kõikjale. Peotäied kaovad vaheldumisi ämbrisse ja suhu, isu on lõpmatu. Marjad on täiuslikud, ei ühtegi ussi ega teisi paharette. Olen alati unistanud vaa-

rikaistanduses töötamisest. „Sneigid” ei tule meeldegi!

„Laulge midagi,” palub Irini.

Kas me teame ühegi laulu sõnu otsast lõpuni? Mida laulda? Õpetajatena meenub meile esimesena „Põdra maja”.

„Naljakas,” avaldab Irini arvamust.

„Mutionu pidu” meil nii libedalt ei lähe, külalised kipuvad omavahel sassi minema, aga publik küsib juurde.

„Kui mina alles noor veel olin” aitab hädast välja, ma oleksin tahtnud veidi heledamalt leelotada, aga peab arvestama Nata alditämbriga.

Irini küsib, millest lugu räägib ja me tõlgime neile selle kurvaviisilise laulu. Kui lauleldame „Meil aiaäärne tänavas”, toetab Irini meid burdooniga. Musikaalse inimesena otsustas ta meie monotoonset ühehäälsust rikastada.

Siis aga alustab Irini *Ljotsa i ljotsa slovno goda...* ja Nata ühineb temaga.

*Льётся и льётся, словно года,
в чистых криницах чудо-вода!
Не замутимы и глубоки,
в пущах полесских бьют родники.*

*Встань рано утром и посмотри –
бьётся в криницах пламя зари;
Вечером поздним, ночью густой
можно в них звёзды тронуть рукой.*

*Чёрные тучи тенью пройдут;
как налетели, так и уйдут.
Льются криницы, и никогда
не замутится чудо-вода.*

„Kas sa seda laulu tead?” küsib Nata. „Saame hakkama,” vastab Irini.

Nad on sattunud ühele lainele. Järjepanu helisevad kaunimatest kaunimad venekeelsed meloodiad ja mis on eriti tähelepanuväärne, Irini ja Nata ei jää sõnadega puntrasse. Ka mina oskan mõnda kaasa ümiseda, näiteks *Milenki tö moi*. Ükski laul ei piirdu hõreda ühehäälsusega, kui ei laulda kaanonis, leiab Irini kähku saatehääle.

Hingamispausi ajal kuuleme ühtäkki Carrie lüürilist sopranit, ta laulab Walt Disney „Lumivalgekesest” „Someday My Prince Will Come”. Nutused rahvalaulud vahetatakse välja, pöörame ette lehekülje tuntud muusikalidega. Carrie ilmekas esituses kuuleme üksteise järel kuulsaid hitte „Tuhkatriinust”, „Lövikuningast”, „Kaunitarist ja koletisest”. Daniel toetab teda, aga mis on veelgi imekspandavam, kaasa laulab noviits Katerina. Ta on pärit Ameerikast. Vaatan teda alati imetluse ja imetusega, kui ta silmapiirile ilmub. Mis ajendab teda jätma kogu maise elu hiilgused ja oma pere, ning astuma kloostrisse, pühendumis palvetele ja leppima tillukese kambriga? Nunnade kellia on uskumatult pisike, meil õnnestus korra pilk heita öde Theososti tuppa. Seal on ainult kitsas voodi, kummut ja lauake ning dušinurk.

„Ma olen alati unistanud aknaga vannitoast,” ütles öde Theososti rõõmuga.

„Mina tegelikult ka,” vastasin talle.

Öde Theososti kamber on kõrgel kolmandal korrusel ja vaatepildist, mis akendest paistab, ei ütleks ära ükski inimene.

Moosikööök

Öde Theosemni küsib malbelt, kas me võiksime natuke marrrrrjadega tegeleda? See põrisev „r” kutsus meid moosi keetma. Oleme valmis proovima, kuigi moosikeetmisest me kumbki unistanud poleks. Köögis on roostevabast terasest läikivad pinnad, gaasipliit, sügavad kraanikausid, erinevas mahu nõud ja kõikvõimalikud tarvikud. Kaalu peal ootab kolm kilo marju, suhkrukotid seisavad rivis laual ning mitmes plastkastis klirisevad tühjad purgid. Öde Theosemni õpetab meid suhkrule lisama pektiinipulbrit, mis moosi paksemaks muudab, et see ei voolaks saialt maha. Vaarikamarjas endas on vähe pektiini. Termin pektiin lähtub vastavast kreekakeelsest sõnatüvest, mis tõlkes tähendab hangu mist, tardumist. Kolme kilogrammi moosi valmistamiseks kulub umbes kolmkümmend grammi pektiini. Tegu on üsna loodusesõbraliku ainega, seda toodetakse peamiselt õuntest ja tsitrusviljadest, tsitrusviljadel värvunud koore all olevat valkjast kihist.

„Kreeklased armastavad magusaid moose, pange suhkrut julgesti ning natuke enne keetmise lõppu sorts sidrunhapet,” ütleb Theosemni ja olemegi omapead jäetud.

Võtame nagist pikad valged põlled ja seome pearätid kukla tagant sõlme. Ruttan purke pesema, sest Nata kallab marjad potti ja suhkru koos pektiiniga takkajärele ning hakkab pika varrega kulpi keerutama.

„Tere hommikust, *kalimera*,” ütleb öde Theososti. Tema töötuba, juustukööök on just meie kõrval. „Teil on õige magus töö.” „*Kalimera*,” vastame kaunikõlalalt sõna hääldades ja teda nähes rõõmustades.

Kinnitame öde Theosostile, et me pole köögi toimingutes kuigi osavad, mis kõlab peaaegu hoiatusena, et kas on tark tegu meile moosikeetmist usaldada, keerame kogu lugulaulu untsu.

„Te muretsete ülearu,” kostab ta, „mis siin ikka valesti saab minna, kui on marjad ja suhkur,” ütleb ta heatahtlikult.

„Sul on uhke pika varrega kulp.” Öde Theososti naerab, vaadates, kuidas Nata kätega kõrgele tõstetud sügaval potis ringe joonistab. „Sellega tuleb mulle meelde üks mõistujutt,” ütleb öde Theososti oma pearätti kohendades ja põlletrakse kontrollides. „Istusid inimesed külluslikult kaetud laua taga, seal oli tõesti kõike head ja paremat, mida hing ihkab ja rohkemgi. Aga nad nägid välja vaevatud, luidrad ja pahurad ning olid hädas ülipika varrega lusikatega, sest polnud võimelised oma käsi painutama nii, et söönuks saaksid. Ühes teises kohas olid inimesed samuti pika rikkalikult kaetud laua taga, aga seal olid nad hästi toidetud ja rõõmsameelsed, sest nad söötsid üksteist üle laua nende pika varrega lusikatega. Mõlemale grupile oli pakutud samu tingimusi ja asjaolusid, erinevus seisnes selles, kuidas nad üksteist kohtlesid.”

Õde Theososti teeb vaikimispausi.

„Arvake, mis kohtadest käib jutt?” küsib ta oma peakatet sättides.

Vaatame teda küsivalt, suu on meil kinni.

„Taevas ja põrgu – nii lihtne see ongi,” ütleb õde Theososti rõõmsalt ja astub uksest välja, et liftiga keldrikorrusele sõita.

Jah, nii lihtne see ongi.

„Kui kaua ma keedan?” küsib Nata.

„Oih, ma ei tea,” vastan ma. Mina olen ju enast purgipesijaks nihverdanud, ei midagi vastutavat. „Vaata, kas on juba moosi nägu.”

Kaunis värv on saavutatud, aga me ei näe paksenemist. Ehk toimub see jahtudes?

„Maitseme,” ütleb Nata.

Võtan kähku teelusika, et ta, lahke inimene, ei hakkaks mulle ometi pika kulbiga moosi söötma. Nata maitseb ja leiab, et suhkrut on parasjagu. Minule meenub, et kreeklased eelistavad magusamaid maitseid. Nata kallab moosi purkidesse, mina kaanetan ja me alustame järgmise marjakogusega. Nüüd vast tulevad küsimused. Kas marju peseme? Kes siis vaarikaid peseb! Aga eelmised olid küll märjad. Mitu kilo läheb suhkrut kolme kilo marjade peale? Kui palju oligi pektiini tarvis lisada? Ah, pektiin tuli suhkruga eelnevalt segada!

Õde Theosemni tuleb kööki, kui uus laar moosi potis mullitab.

„Väga maitsev,” ütleb ta, „olete moosimeistrid. Saab rohkem suhkrut panna. Võib kauem keeta.”

See on tema moodus „tungivalt soovitada”. Õde Theosemni ei kasuta käskivat kõneviisi, keegi siin ei käsuta.

„Saab purki panna.”

Karjalaudas

Õhtul võetakse meid karjalauta kaasa. Lin-nastunud inimestele avaneb põnev võimalus. Me juba teame, et arvatavasti maohammustuse tagajärjel hiljuti surnud koera asemel on võetud uus kutsikas. Nata, suur koerte sõber, kibeleb kangesti temaga sõprust sobitama. Seepärast võtab ta kutse vastu rõõmukiljatusega. Mina lähen huviga kaasa. Õde Theososti ei saa naeru pidama, kui minekuvalmis ta ette ilmume: mina valgete sokkide ja Nata valgete plätudega. Mis siin imestada, valge pealt ongi kergem plekke märgata.

Parajasti on õhtuse lüpsi aeg. Avatakse väravad ja kitsetädid tõusevad platvormile, aga nad ei võta üksteise järel distsiplineeritult kohti sisse, vaid rüselevad ja pükslevad, tor-kavad pea söögiküünasse ja kahtlustades, et ehk teine saab mahlasema suutäie, taganevad, et uut positsiooni hõivata. Õde Theososti räägib, et kitsedega on ühtelugu häda, ei nad õpi, vaid ajavad oma jonni. Lõpuks, kui kõik on oma koha leidnud, haagitakse udarate külge lüpsimasin, mille vastu nii mõnigi taas puiklema hakkab. Kreeka Irini patsutab rahustuseks kitsemammi selga ja saab oma tahtmise. Kitsede järel võtavad ritta lambad ja nemad probleeme ei tekita, lasevad ennast lüpssta ja nosivad muretult, mis ette antud.

Õde Theodoksi talitab lehmadega, piim aina voolab. Ta jutustab:

„Meie esimene lehm oli Louisa, siis tulid Cal-liope, Chara... ja nüüd on meil kuus lehma. Kuna Ateena lähedal hakkas meil kitsaks jääma, tulime koos loomadega siia kloostrisse. Hommikul lüpsime Lavrionis, siis pakkisime loomad ja seadmed furgoonidele ja õhtuseks lüpsiks jõudsime koju. Oli parajasti maikuu, loodus õitses ja rohi oli lopsakas, loomad jooksid suures eufoorias sabad seljas mööda lõpmatut rohumaad. Alguses olid meil vaid mõned loomad, praeguseks on kloostiril lehm-mad, lambad, kitsed, jänessed, poolmetsikud sead, koerad, kanakari. Loomad on pidevalt vabas õhus, tulevad sisse, kui neid söödame ja lüpsame, terve ülejäänud aja näksivad nad rohtu või puhkavad puude all. Meie, õdede, meelest on loomadel õnnelik elu. Siin on õhk selge ja puhas, kliima on karjakasvatamiseks soodus. Õigeusu traditsioonide kohaselt pole loomadel pärast surma elu paradiisis, seetõttu, nagu meie vaimulik isa tihtilugu õpetab, peame hästi nende eest hoolt kandma selles elus, nagu nad viibiksid paradiisis.”

Aitame piimapütid järelkärsusse tõsta. Õde Theodoksi – „jumala au” – on teenistustel väljapaistev juhtlaulja ning, nagu näha, vilunud ka masinatega töötades: pukseerib traktori osavalt väravast välja. Kui tarvis, sõidutab loomadele heinapalle ette või laotab põllumaale sõnnikut. Tema oli ka see auto-juht, kes meid Lárisast kloostrisse sõidutas. Peale selle koovad tema sõrmed ülipeeni pitslinikuid.

Pea kohal sädistavad erutatult pääsukesed, kes rutuga oma järglastele toitu tassivad, riivates lennupoognaid sooritades õhuvooluga me juukseid. Peaaegu nagu maal vanaema juures.

Meile tutvustatakse imekonteinerit. Selles on riulitele sätitud alused odraseemnetega. Jälgides, et idanemiseks oleks kohane temperatuur, niiskus ja valgus, võetakse protsessi lõpus välja tihedad vitamiinidest pakatavad helerohelised mättakesed. Mõtlen kohe pingsalt, kellele Eestis seda soovitada.

Väike kutsuke on meid märganud ja Nata näol endale väsimatu mängukaaslase saanud. Nad jooksevad teineteise ümber, Nata sikutab nõõrijuppi ning koerake uriseb tema rõõmuks. „Nausicaa, Nausicaa!” hüüab Nata. Mina üritan meeleda tuletada legendi Nausicaast, aga see jääb koduseks tööks.

„Me peame kontrollima, et ärasõidul üks väike karvakerake Nata kohvrissi ei satuks,” ütleb õde Theososti. Nad on kutsikale lauta pehme magamisaseme teinud, usun, et pärast Nataga jahmerdamist teeb ta mõnusa uinaku.

Tagasi kloostri juurde läheme läbi loomakopli, kus kepsutavad kitsede ja lambukeste talled. Üpriski lustakad sellid, ja selgub, et neile maitsevad väga meie seelikud, sest pidevalt on jupp seelikusaba neil suus. Üksjagu tegemist on mul nende vahel keerutamise, samal ajal kui neljajalgne tegelane mu seelikut limpsab, üritan mina teda külgvaates tabada. See jant tasub ennast ära, sest lamba profiil, otsmikuga samal joonel asuv nina, on ehedalt kreekapärane nagu müntidesse vermitud Olümpose mäe jumalustel.

„Nalja nabani,” nendib õde Theososti.

Mesitarude värvimine

Kes siis maalritööd teha ei tahaks, tegelikult lausa ootasime, millal meile pintslid ja värvipotid usaldatakse. Päikesepaisteline päraolõuna on selleks justkui tellitud. Tarime kuuri alt välja lauakese ja laotame sellele värvipritsmete kaitseks kartongi. Õde Theosemni näitab, millisest varjualusest leiame mesitarude seinad, mida meil tuleb värskendada. Olen üllatunud, kui meile antakse valge värvi purk, eeldasin millegipärast kollast. Aga võib-olla on see alusvärv?

Pintseldame sujuvate randmeliigutustega, vähe puudub, et suurest püüdlikkusest keeleots suunurgast välja kipuks. Töö on meeltmööda, värv kuivab momendiga, aeg-ajalt laseme värvi vedeldamiseks pintslis otsast vett topsi tilkuda, et oleks hõlpsam pinda katta. Mõned herilased tahavad meie toimingutest osa saada, aga tõrjume neid lühisõnaliselt ja karmilt, mingu endale otstarbekamat tegevust otsima. Vihmaperiood on neile roiu-tavalt mõjunud. Mõtlen, kas täna on piisavalt päikesesoojust, et madusid pesast välja meelitada. Nägin enne helerohelist sisalikku peesitamas, aga nüüd on ta kadunud. Kas ta kuuleb meie jutukõminat või tunneb samme maapinnal?

Vana koer Freddy, õnnetu loom, kellest pole rohkem järgi kui luu ja nahk ning briljantrohelisega määratud kõrvad, tudiseb oma kõhetutel jalgadel ja keerab siiasamasse külili, otsides inimeste lähedust.

„On vast loomal eluisu,” ütleb õde Theososti lähemale rutates.

Oleme ennast surnuaia väravate ette sättinud, varbaed läigib päikese käes. Õde Theososti avab madalad raudväravad, järgneme talle huviga, meie töö on pea lõpukorral. Surnuaias paiknevad korrapärastes ridades hauaplatsid, silma järgi mõnikümme.

„Hauaplatsid rajati meie järgi,” osutab õde Theososti betoonist valatud piirjoontele. „Oleme õde Theosemniga kõige pikemad, heitsime pikali ja nii saadigi mõödud.”

Seni on kalmistule maetud vaid üks nunn, õde Theokliti, (surnud 2014. aastal), kelle naerata foto peaaegu igas kloostri ruumis vaatajale lahkelt vastu vaatab. Haul põleb laterna sees õlilamp ning õed hoolitsevad kordamööda, et elav tuluke seal püsiks. Mõne sammu kaugusel väravast kõrgub puu, selle ümber on kividest laotud ring. Õde Theososti istub ja avab plastist tillukese palvemaja maketi, võtab välja õlipudeli ja pisikeses nut-saka kuivatatud taimeosakesi, mis õlisse kastetuna hoiavad leeki kaua elus. (Kloostrites kasutatakse õlilambitahina Louminaki-nimelise lille tupplehti). Nüüd me siis teame, et kui näeme kedagi üksinda istumas ja kohmitse-mas, on ta just lambi tahti vahetamas ja õli juurde kallamas.

Väravate kõrvale on rajatud palvemaja püha Egiptuse Maria auks. Meile meeldib muidugi legendi kuulata.

Vaga Maria, tuntud kui Maria Egiptusemaalt, elas V–VI sajandi vahetusel. Tema noorpõlv

ei tootanud midagi head. Maria sai 12-aastaseks, kui ta lahkus oma majast Aleksandrias. Olles vanemate hoole ja valvamise alt ära, noor ja elus kogenematu, sattus ta laiale patuteele. Polnud kedagi, kes oleks teda õigele teele tagasi juhitanud. Kiusatusi ja kiusajaid oli palju. Nii elas Maria seitseteist aastat pattudes, kuni armuline Issand juhtis ta kahetsusetele.

Juhtus see nõnda. Asjaolude kokkulangemise tõttu ühines Maria palveränduritega, kes olid teel Pühale Maale. Laeval olles jätkas ta oma ahvatlusterikast tegevust, viies kiusatusse paljusid noori mehi. Jõudes Jeruusalemma, ühines ta palveränduritega, kes olid teel Ülestõusmise kirikusse.

Inimesed sisenesid suurte hulkadena kirikusse, aga Maria peatus sissekäigu ees nähtamatu käe poolt tagasihoiduna ja vaatamata jõupingutustele ei õnnestunud tal kirikusse siseneda. Siin mõistis ta, et Issand ei lase tal sisse minna tema patuse tõttu. Õudusest haaratuna ja sügava kahetsustundega hakkas ta paluma Jumalalt halastust, töötades põhjalikult oma elu muuta.

Silmates sissekäigu ees Jumalaema ikooni, hakkas Maria paluma, et Jumalaema oleks tema eestpalujaks Kristuse ees. Kohe tundis ta hinges valgust ja sisenes takistamatult pühakotta. Valades ohtralt pisaraid Issanda haua ees, väljus ta pühakojast uue inimesena.

Maria täitis oma lubaduse muutuda uueks inimeseks. Ta läks Jeruusalemmast karmi ja inimtühja Jordaania kõrbe ja viibis seal peaaegu täielikus eraldatuses peaaegu pool sajandit. Paastu ja palvetega õnnestus tal välja juurida endast kõik patused kired, tehes oma südame Püha Vaimu templiks.

Vanake Zosimas, kes elas Püha Ristija Johan-nese kloostri Jordaania, kohtus tänu Jumaliku ettehooldusele vaga Mariaga, kes oli selleks ajaks juba kõrges eas. Vanake oli rabatud tema pühadusest ja läbinägelikkusest. Ükskord nägi vanake teda palves justkui hõlumas maapinna kohal, teinekord minemas üle Jordani jõe.

Zosimase lahkudes palus Maria teda tulla aasta pärast kõrbesse, et võtta osa pühadest andidest. Vanake tuli kokkulepitud ajal ja tõi armuluaaannid. Veel aasta pärast tuli ta, et jagada armulauda, kuid ei leidnud Mariat elavana. Sealsamas kõrbes mattis ta vaga pühaku maised jäänused. Selles oli tal abiks üks sinna tulnud lõvi, kes kraapis valmis haua. See juhtus umbes 521. aastal. Nõnda sai patuelu elanud Mariast Jumala abiga üks suuremaid pühakuid, kes maa peal elanud. Tema palvevõitlus ja kahetsuse suurus olgu meile kõigile eeskujuks ja kinnituseks.

(Koostanud preester Jüri Ilves)

Püha Damianose kirik

Ja ongi käes õhtupalvuse aeg, me pole Nataga siiani ühtegi vahele jätanud. Kellade helin on signaaliks: katkesta töö, vaheta riided ja sea end palvusele minekuks valmis. Võib arveta-da, et sul on aega veerand kuni pool tundi, et kirikusse jõuda. Õde Theososti tõttab riideid vahetama, mis on samasugused mustad, aga puhtad, nagu ta naerdes lisab.

(Jätkub lk 10)

Peainglid Miikael ja Kaabriel

Архангелы Михаил и Гавриил

Me õpime piiblist inglite kohta:

„Sest tema läbi on loodud kõik, mis on taevais ja maa peal, mis on nähtav ja nähtamatu, olgu troonid või ülemused, olgu valitsused või meelevaldad – kõik on loodud tema läbi ja tema poole” (Kl 1:16).

Мы узнаем об ангелах из Библии:

„Ибо Им создано всё, что на небесах и что на земле, видимое и невидимое: престолы ли, господства ли, начальства ли, власти ли, – все Им и для Него создано” (Кол. 1:16).

Peaingel Miikael

Архангел Михаил

Tema on taevavägede juht. Tema ülesandeks on valvata Jumala seaduste täitmist ning ta on kurja vägede võitja. Peaingel Miikael on saadetud meid kaitsma.

Архангел Михаил – глава святого воинства ангелов. Он стоит на страже Божьего закона и является победителем сил зла. Архангел Михаил был послан, чтобы нас защищать.

Peaingel Kaabriel

Архангел Гавриил

Tema on Jumala vaimne jõud ja Tema salasuste hoidja. Tema ülesandeks on inimestele Jumala salasusi kuulutada. Ta on hea ning temas on jumalik lahkus.

Архангел Гавриил – духовная сила Бога и хранитель Его тайнств. Его задача заключается в том, чтобы возвещать людям Божьи тайнства. Он добр и ласков.

Peaingel Miikael.

Peaingel Kaabriel.

Ikoon

Tal on käes mõök ja seljas soomusrüü, et kurjaga võidelda.

Икона

Облаченный в доспехи, в руке он держит меч, чтобы сражаться со злом.

Ikoon

Ta hoiab paremas käes pikka sauva kui Jumala sõnumitooja ning vasakus käes rohelist jaspispeeglit, et näidata meile Jumala salasuste tarkust.

Икона

В правой руке он держит длинный жезл посланника Божьего, в левой руке – зеркало из зеленой яшмы в знак знания сокровенных тайн Божьих.

Peaingel Miikael piiblis:

„Ja taevas tõusis sõda: Miikael ja tema inglid hakkasid sõdima lohega, ning lohe sõdis ja tema inglid. Lohe ei saanud võimust, ja enam ei leidunud neile aset taevas” (Ilm 12:7-8).

Архангел Михаил в Библии:

„И произошла на небе война: Михаил и Ангелы его воевали против дракона, и дракон и ангелы его воевали против них, но не устояли, и не нашлось уже для них места на небе” (Откр., 12:7-8).

Peaingel Kaabriel piiblis:

„Aga kuuendal kuul läkitas Jumal ingel Kaabrieli Galilea külla, mille nimi on Naatsaret, neitsi juurde, kes oli kihlatud Taaveti soost Joosepi-nimelise mehega. Selle neitsi nimi oli Maarja. Tema juurde tulles ütles Kaabriel: „Rõõmusta, sa armuleidnu! Issand on sinuga!” (Lk 1: 26-28).

Архангел Гавриил в Библии:

„В шестой же месяц послан был Ангел Гавриил от Бога в город Галилейский, называемый Назарет, к Деве, обрученной мужу, именем Иосифу, из дома Давидова; имя же Деве: Мария. Ангел, войдя к Ней, сказал: радуйся, Благодатная! Господь с Тобою; благословенна Ты между женами!” (Лк 1: 26-28).

*Inglid on Jumala armastuse sõnumitoojad.
Jumal annab meile kõigile kaitseingli.*

*Ангелы являются вестниками Божьей любви.
Бог дает каждому из нас ангела-хранителя.*

Täida lüngad sobiva sõnaga:

Peaingel Miikael on ----- juht.

Peaingel Kaabriel on Jumala ----- kuulutaja.

Jumal annab meile ----- .

taevavägede juht, salasuste, kaitseingli

Впиши в пробелы недостающие слова:

Архангел Михаил – глава ----- .

Архангел Гавриил – провозвестник Божьих ----- .

Бог дает нам ----- .

квэштннрх-врэгнв 'вэштнннш 'вэштнннв огомбвэ

Palve:

„Kiitke teda, kõik tema inglid! Kiitke teda, kõik tema väehulgad! [---]
Kiitku nad Issanda nime, sest kui tema käskis, siis nad loodi!” (Psalm 148:2,5).

Молитва:

„Хвалите Его, все Ангелы Его, хвалите Его, все воинства Его! [—]
Да хвалят имя Господа, ибо Он повелел, и сотворились!” (Псалом 148:2,5).

Õigeusu kirikus on just õhtu- ja hommikuteenistustel suur õpetlik, õpetuslik tähtsus. Nende teenistuste kindlakujuline üldraamistik on täidetud rikkaliku hümnograafilise materjaliga, mis vaheldub koos nädala- ja kuupäevadega, erinevate pühade ja pühade inimeste elulugudega, kandes endas vastava päeva liturgilist (jumalateenistusele omast) teemat.

Õigeusu jumalateenistused on väga mitmepalgelised nii sisult kui ka vormilt, tekstides on ülen-datud teoloogia ja poesia. Võib öelda, et Bütsantsi hümnograafia, Jumalale ja tema pühadele pühendatud tekstid on üks kauneimaid kingitusi kogu maailmale, nende vaimulik ja kunstiline tase on ainulaadne kogu maailmakirjanduses.

(Õde Theososti, Akadeemia 2014, nr 3)

Õigeusu teenistusele on omane, et neis on kombineeritud muutmatud ja muutuvad tekstid. Muutuvad tekstid on seotud vastavale päevale langeva püha või pühaku(te) mälestuspäevaga.

Iga päev nädalas on pühendatud kindlatele mälestusmärkidele.

Pühapäev on pühendatud Kristuse ülestõusmisele;

Esmaspäeval austatakse ingleid, peaingleid;

Teispäev on pühendatud prohvetitele ja eriti Ristija Johannesele kui Pühale Eelkäijale ja Jeesuse ristijale;

Kolmapäev on pühitsetud Ristile ja meenutab Juudase reetmist;

Neljapäeval austatakse püha apostleid ja hierarhiaid, eriti Myra piiskoppi püha Nikolaid;

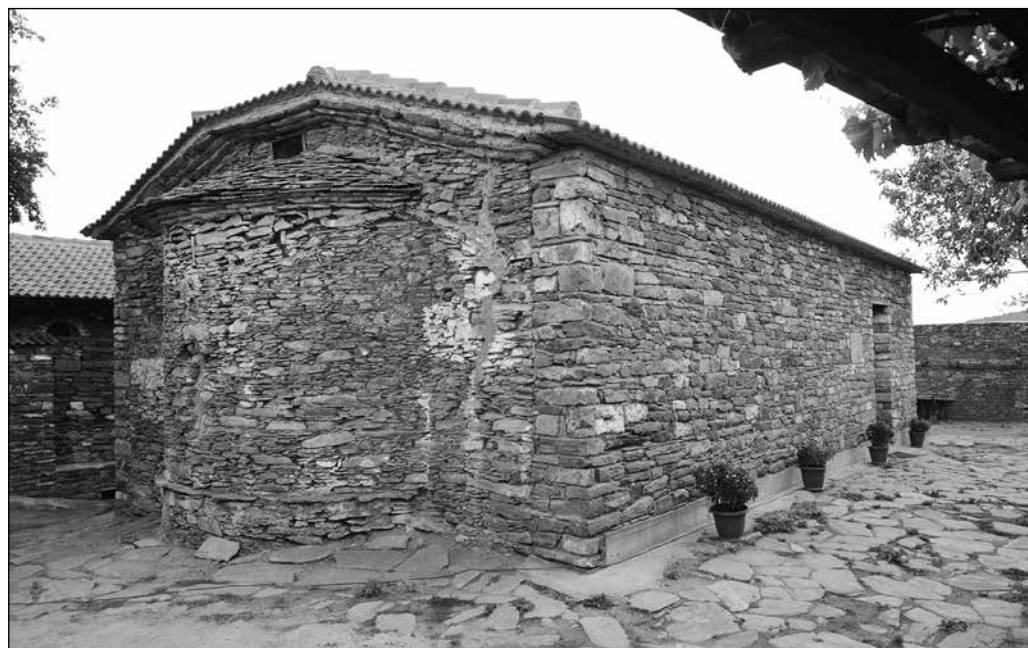
Reedel pühitsetakse ka ristipäeva ja Jeesuse kannatusi ristil;

Laupäev on pühendatud kõigile pühakutele, eriti Jumalaemale, ja kõigi nende mälestusele, kes on sellest elust lahkunud ülestõusmise ja igavese elu lootuses.

Vahetult enne teenistust lööb gerontissa lokulaul kahe vasaraga kutsuvat rütmi. Lokulaul kujutab endast katusealuse aampalgi küljes rippuvat põiklauda.

Lokulauda on juba ammustest aegadest kasutatud signaalinstrumendina. Tema kaugele kõlava heliga kutsuti töölisi koju ja rahvast kokku, teatati õnnetusjuhtumitest. Õigeusu kloostrites üle maailma kasutatakse lokulauda kutseks teenistusele.

Ristija Johannesele pühendatud vana kirik kõrgendikul oli nii halvas seisus, et seal oli ohtlik teenistusi pidada, aga kasvav nunnakogukond, palverändurite ja külastajate hulk lõi vajaduse uue kiriku järele. Ehitamisega alustati 2003. aastal ja see pühendati kloostri rajajale pühale Damianosele. Kellatorn paikneb eraldi. Kirikut kutsutakse ka nimega Väike Katolikon. Selle kõrval on külaliste ruumikas katusealune pikkade laudade ja pinkidega. Tihti peale saabub korraga bussitäis inimesi, peale teenistust või ringkäiku ja poekülastust pakutakse sambukot ning loughkoumi (marja- ja puuviljamahladest želati-

Ristija Johannesele pühendatud vana kirik. Foto: Gennadi Baranov 2016.

niga valmistatud erinevate maitsetega tuhk-suhkruga ülepuitatud maius).

Peaukse juurde viib kõrge kivitrepp, mille astmetel seisavad potikesed basiilikuga. Võib ette kujutada, et kui nunnade pikad rüüid taimi riivavad, tõuseb õhku pahvakas vürtsikat aroomi.

Kirik on ümbritsetud tagasihoidlike samaste reaga, mille küljes õitsevad täies ilus ronitaimed ja tekib mõnus varjualune. Pidulikel sündmustel toimub sammaskäigus protsessioon. Ehitist on laotud kivist, ja vaata kui lähedalt tahes, mõrta ega muud siduvat ainet pole üldse märgata, tellise mõõtu kivide vahele on meisterlikult kiilutud õhemad liistakad ja klibu. Akna- ja uksekaared on kaunistatud mosaiikidega, mis on nunnade kädetöö, samuti peasissekäigu kohal kaks tuvi: puhtuse, tarkuse ja pühaduse sümbolid; ning päike ja kuu.

Õigeusu kirikuhooned on kas ristikujulise põhiplaani või ristkülikukujulised, sümboliseerides Noa laeva, millega inimkond päästeti üleujutusest. Püha Damianose kirik on Noa laeva kujuga.

Kirik on tinglikult jaotatud kolmeks. Üksest sisenedes on vestibüül ehk palveruum külalistele. Õigeusu kirikus paiknevad mehed paremal ja naised vasakul ja üldiselt seistakse kogu teenistuse vältel püsti. Vajaduse korral jaotatakse naisterahvastele enne kirikusse sisenemist hõlmikseelikuid, mille saab suurusnumbrist sõltumata igaüks oma puusade ümber siduda.

Kiriku keskel on ruum kogukonna nunnadele, sinna tavainimestel asja ei ole, väravast, mis tekib kirikupinkide vahele, keegi läbi ei astu.

Õigeusu kirikus paikneb altariruum ikoonistaasi taga, sinna pääseb läbi kolme värava (avause). Kuninglikud ukse asuvad ikoonistaasi keskel ja on oma nime saanud sellest, et liturgia ajal läheb neist pühade andide kujul läbi Aukuningas Jeesus Kristus ise. Kuninglike uste kaudu võivad altarisse siseneda ja sealt väljuda ainult vaimulikud, ja nemadki ainult teenistusrõivastes ja ainult jumalateenistuse ajal.

Altari vahetekk (kr k katapetasma „vahevaip, eesriie“) – on kuninglike uste ette riputatud sel kombel, et seda on võimalik ette tõmmata, varjates jumalateenistuse teatud hetkede vaate altaris (mis võib olla nähtav läbi kuninglike

uste avauste). Vahetekk ise tähistab jumaliku saladuse katet altari ja kõige selles toimuva vahel. Selle avamine ja sulgemine näitab, et mitte kõik saladused ei saa olla avatud ja igaühele kättesaadavad, ning et mitte kõik pole võimelised mõistma neid üheaegselt ja võrdses mõodus.

Tänu õde Theosostile sai meile selgeks ikoonide paiknemise kord. Kuninglikest udest paremale jäävad kolm ikooni: Jeesus Kristus, Ristija Johannes (tiibadega, sest teda kutsutakse ka kõrbeingliks) ja peaingel Gabriel. Peaingel Gabrieli nimi tähendab „Jumal on mu jõud“. Ta on taevaste varanduste valvur, lunastuse ingel ja Jumala ülemkäskjal. Ta seletab Taavetile ta nägemusi, kuulutab ette Simsoni ja Ristija Johannese sündi ning Maarjale Jeesuse sündi.

Kuninglikest udest vasakul seisavad Jumalaema, püha Damianos (pühak, kelle auks on pühakoda rajatud, seisab alati Jumalaema kõrval) ja peaingel Miikael. Piibli järgi on Miikael Iisraeli ning kristliku koguduse taevane kaitsja, taevavägede juht, õiguse ja kohtumõistmise – ta mõistab kohut surnute hingede üle –, ent ka armu ja halastuse ingel.

Nende kohal on väikesed ikoonid, mis tähistavad maailma loomist.

Kiriku idaseinas, apsiidi seinal, oli ülestõstetud kätega Jumalaema võõni kujutis, kelle rinnal ümmarguses medalis on Jeesuslaps. See ikoon on näha vaid siis, kui kardin on kõrvalle lükatud.

Kartes hilineda, oleme tavaliselt esimeste seas, kes teenistusele saabuvad. Õigeusu Kirik austab kõiki oma pühakuid ja peab nende mälestuspäevi, milleks on nende uinumis-päev. Pühaku mälestuspäeval palvetatakse tema poole, et ta taevariigis meie eest palvet teeks. Ka austab Kirik pühakute kõdunemata säilmeid, mitte ei kummarda neid kui Jumalat. Õde Theososti ütles, et püha Damianose säilmed on kiriku altari jala sisse paigutatud. Ma kujutasin selle peale ette kohe sääreluid, aga reliikviaks võib olla ka üks pisike kondikübeke, mida hardalt austatakse.

Üritame aru saada, kes on selle päeva pühak. Iga päev paigutatakse ikoonialusele eri pühaku pilt, vahel kaks. Ma pean siin kindlasti mainima, et ikoonialused, voogavate taimornamentidega puunikerdised, on õdede enda

kätetöö. Väga-väga kunstipärased. Kes on kujutatud pühakud, võib kirikukalendrist järele vaadata, kui ära ei tunne ja kirjadest ei mõista välja lugeda. Enamik pühakutest on mehed, aristokraatliku hoiaku, rikkalikult hoolitsetud habeme, soengu ja lausa õukondlikult uhkete riietega. 24. juunil, Ristija Johannese mälestuspäeval ja tema puhul ka sündimise tähistamise päeval, oli ikoon ümbritsetud õitsevate jasmiiniokstega.

Suundume trepist üles ja võtame rõdu käsi-puule toetudes kohad sisse. Huvitav on jälgida, kuidas õed üksteise järel sisenevad, pühaku pilti suudlevad ja risti ette löövad. Mulle meeldib salapärasus, üritan siluettide järgi aimata, kellega on tegu, sosistan nime ja tean juba, millisele kohale õde suundub. Nad ei räägi omavahel, sõrmitsevad palvenööri ja ootavad gerontissat. Teda tervitatakse aupaklike kummarduste ja suudlusega käele, ma arvan, et ta õnnistab nunnasid. Teenistuse ajal kummardatakse korduvalt ja tehakse ristimärki.

Enda õnnistamine ristimärgiga usutunnistuseks ja kaitseks kurja silma eest on õigeusklikel olnud kasutusel apostlite ajast saadik. Ristimärk tehakse parema käega, mille põial ja kaks esimest sõrme asetatakse kokku usu märgiks Pühasse Kolmainusse, aga nimetu ja väike sõrm kõverdatakse peopessa, tähistamaks Jeesuse Kristuse kahte loomust.

Kokkupanud sõrmedega puudutavad nad järgemööda laupa – paludes Jumalalt õnnistust oma mõtetel ja kavatsustel –, rinda – et Jumal annaks vihkamise asemel südamele armastuse jõudu –, paremat ja vasakut õlga – tegude pühitsemiseks.

Seejuures lausutakse kas valjusti või mõttes: „Isa ja Poja ja Püha Vaimu nimel. Aamen“ või „Au olgu Isale ja Pojale ja Pühale Vaimule“. Ristimärki tuleks teha tähelepanelikult ja väga meelega, mitte kiirustades ja hooletult – on see ju kristlase vaimulik relv, mis päästab ja aitab teda ohu, kirgede mässu, segaduse, ärevuse ja masenduse korral, reisil olles ning iga asja tegemisel. Ristimärgiga õnnistatakse toitu, voodit ja isiklikke asju. Ristimärgiga õnnistavad vaimulikud usklikke ja vanemad oma lapsi.

Kummardamine ja põlvitamine – seda tehakse jumalakartuse, armastuse ja alanduse märgina kirikusse sisenemisel ja korduvalt teenistuse ajal. Kummardamine on eriti oluline teenistuse kestel siis, kui kummardamist nimetatakse („Tulge kummardagem...“, „Tänagem Issandat...“), samuti usutunnistuse, meieisapalve, evangeeliumi lugemiste ja pühade andide väljatoomise ajal.

Kirikus ei ole elektrivalgust, valgusallikateks on mesilasvahast valmistatud küünlad ja õlilambid, seetõttu viiakse kogu teenistus läbi hämaruses. Õed kogunevad lauluraamatute ümber, mis on asetatud pöörlevatele alustele, aeg-ajalt keerutavad nad ette teise raamatu ja siis tagasi. Kord näitas õde Theososti meile palveraamatuid ja me üritasime tema laulmise ajal neumasid dešifreerida, aga tulutult, seal ei olnud orientiiriks ühtegi noodijoont. Õde Theososti ütles naerdes, et sellest hakkab siis aru saama, kui laulud on peas.

Kogu õigeusu kirikumuusika aluseks on kaheksa viisi süsteem, mis on aja jooksul läbi teinud palju ja suuri muutusi. Süsteem pärineb Bütsantsist. Juba VI sajandil räägitakse

kaheksast laulude rühmast. Kaheksaviisiku koostamisel oli tähtis roll täita Damaskuse Johannesel. Ta ei olnud ainult hümnograaf, vaid ka teoloog ja muusikateoreetik. Rohket meloodiaainest korrastades moodustati kaheksaviisik (kr k oktochos). See sisaldab kõikide jumalateenistuste laule kaheksal viisil. Igal nädalal on kasutusel üks kaheksast ja see vahetub igal nädalal. Teisel pühapäeval pärast nelipühi algab esimene lauluviis, järgmisel teine jne, kuni kaheksandani, misjärel alustatakse jälle esimesest.

Me kuuleme, kuidas nunnad eri keeltes palveid loevad: kreeka, saksa, jaapani, araabia, eesti. Lugemine vaheldub laulmisega, viisid on imelised, aga keerukad. Mu mõtted ja kujutlused uitavad kirikust välja. Kuigi me ei palveta, ei löö risti ette, ei laula, ei mõista toimuvat üdini, on see kohalolemine omamoodi palvetamise vorm, sellest andis mõista öde Theosemni.

Maailma loomine, Esimene Moosese raamat:

Jumal loob ja õnnistab maailma

1 Alguses lõi Jumal taeva ja maa.

2 Maa oli tühi ja paljas ja pimedus oli sügavuse peal ja Jumala Vaim hõljus vete kohal.

3 Ja Jumal ütles: „Saagu valgus!” Ja valgus sai.

4 Ja Jumal nägi, et valgus oli hea, ja Jumal lahutas valguse pimedusest.

5 Ja Jumal nimetas valguse päevaks ja pimeduse ta nimetas ööks.

Siis sai õhtu ja sai hommik – esimene päev.

6 Ja Jumal ütles: „Saagu laotus vete vahele ja see lahutagu veed vetest!”

7 Ja nõnda sündis: Jumal tegi laotuse ja lahutas veed, mis olid laotuse all, vetest, mis olid laotuse peal.

8 Ja Jumal nimetas laotuse taevaks. Siis sai õhtu ja sai hommik – teine päev.

9 Ja Jumal ütles: „Veid kogunegu taeva all ühte paika, et kuiva näha oleks!” Ja nõnda sündis.

10 Ja Jumal nimetas kuiva pinna maaks ja veekogu ta nimetas mereks. Ja Jumal nägi, et see oli hea.

11 Ja Jumal ütles: „Maast tärgaku haljas rohi, seemet kandvad taimed, viljapuud, mille viljas on nende seeme, nende liikide järgi maa peale!” Ja nõnda sündis:

12 maa laskis võrsuda haljast rohtu, seemet kandvaid taimi nende liikide järgi, ja viljapuid, mille viljas on nende seeme, nende liikide järgi. Ja Jumal nägi, et see oli hea.

13 Siis sai õhtu ja sai hommik – kolmas päev.

14 Ja Jumal ütles: „Saagu valgused taevalaotusse eraldama päeva ööst! Tähistagu need seatud aegu, päevi ja aastaid,

15 olgu nad valgusteks taevalaotuses, valgusteks maale!” Ja nõnda sündis:

16 Jumal tegi kaks suurt valgust: suurema valguse valitsema päeval ja väiksema valguse valitsema öösel, ning tähed.

17 Ja Jumal pani need taevalaotusse, et nad valgustaksid maad

18 ja valitseksid päeval ja öösel ja eraldaksid valguse pimedusest. Ja Jumal nägi, et see oli hea.

19 Siis sai õhtu ja sai hommik – neljas päev.

20 Ja Jumal ütles: „Vesi kihagu elavaist olen-deist, ja maa peal lennaku linnud taevalaotuse poole!”

21 Ja Jumal lõi suured mereloomad ja kõik-sugu elavad olendid, kellest vesi kihab, nende liikide järgi, ja kõik-sugu tiibadega linnud nende liikide järgi.

Ja Jumal nägi, et see oli hea.

22 Ja Jumal õnnistas neid ja ütles: „Olge vil-

jakad ja teid saagu palju, täitke mere vesi, ja lindusid saagu palju maa peale!”

23 Siis sai õhtu ja sai hommik – viies päev.

24 Ja Jumal ütles: „Maa toogu esile elavad olendid nende liikide järgi, kariloomad ja roomajad ja metsloomad nende liikide järgi!” Ja nõnda sündis:

25 Jumal tegi metsloomad nende liikide järgi, ja kariloomad nende liikide järgi, ja kõik roomajad maa peal nende liikide järgi. Ja Jumal nägi, et see oli hea.

26 Ja Jumal ütles: „Tehkem inimesed oma näo järgi, meie sarnaseks, et nad valitseksid kalade üle meres, lindude üle taeva all, loomade üle ja kogu maa üle ja kõigi roomajate üle, kes maa peal roomavad!”

27 Ja Jumal lõi inimese oma näo järgi. Jumala näo järgi lõi ta tema, ta lõi tema meheks ja naiseks.

28 Ja Jumal õnnistas neid, ja Jumal ütles neile: „Olge viljakad ja teid saagu palju, täitke maa ja alistage see enesteleja valitsege kalade üle meres, lindude üle taeva all ja kõigi loomade üle, kes maa peal liiguvad!”

29 Ja Jumal ütles: „Vaata, mina annan teile kõik seemet kandvad taimed kogu maal, ja kõik puud, mis kannavad vilja, milles on nende seeme; need olgu teile roaks!

30 Ja kõigile loomadele maa peal ja kõigile lindudele taeva all ja kõigile roomajale maa peal, kelles on elav hing, annan ma kõik-sugu haljast rohtu toiduks.” Ja nõnda sündis.

31 Ja Jumal vaatas kõike, mis ta oli teinud, ja vaata, see oli väga hea.

Siis sai õhtu ja sai hommik – kuues päev.

Basiilik ja kirikuleib

Mu kõrv püüdis kinni lausekatkeid, mis tekitasid minus küsimusi ja panid seoseid otsima. Miks kiriku trepil seisid just basiilikupotid? Kuulsin kedagi ütlemas, et kirikuleiva juuretist tehakse üks kord aastas ja hoitakse kerkimiseni altaris. Ja hiljem Thessalonikis nägin ma armulaualeibade templeid poeakendel. Kuidas on siis omavahel seotud rist, tainas, basiilik ja pitsat (tempel)?

14. septembril tähistatakse Püha Risti ülendamise püha. Püha Rist märgib vaimset ja füüsilist risti vastuvõtmist meie elus, mille saadab meile Jumal. Ristipuu on elupuu ja tähistab meie ristimist Kristusesse. Rist avab tee taevasse, kus ristilöödud Kristusega kohtuda juba igaveses ja taevalikus aus. See traditsioon pärineb Ida-riituse kirikust, mis jõudis lääne kirikukalendrisse alles VII sajandil.

Nüüd siis lähemalt püha risti leidmisest. Rooma riik teatavasti vaenas kristlasi. Pööre toimus keiser Constantinus Suure ajal. Enne otsustavat lahingut oma vastase Maximentusega 312. aastal nägi Constantinus nägemust: taevasse ilmus rist, mille kohal oli ladinakeelne kiri „In hoc signo vinces” („Selle märgi all sa võidad”). Constantinus kujundanud väed ristikujuliselt, kandnud risti ja saavutanudki võidu. Seepeale sai tast kristluse toetaja. 313. aastal andis ta välja Milaano edikti, mis kuulutas kristluse Rooma impeeriumis lubatuks. Constantinus ise tegi suuri annetusi ja lasi ehitada hulga kirikuid.

Legendi järgi saatnud Constantinus oma ema püha Helena Jeruusalemma ristipuud otsima. Seal õnnestus viimasel ühelt vanalt juudilt välja pinnida, et hukkamispaiga kohale Kolgatal on sihilikult ehitatud paganlik Veenuse tempel. Tempel hävitati ja asuti kaevama. Selle tulemu-

sena leiti kolm risti, samuti Kristuse nimetahvel. Tekkis küsimus, milline on Kristuse rist. Legend räägib, et selsamal momendil möödus Kolgatal matuserong. Kui kolmanda risti juures oli surnu ellu ärganud, oli asi selge. Hiljem leitud lisaks veel mõned naelad, mis säranud kui kuld.

Väidetavad tükid sellest ristist levisid reliikviate-na kogu keskaja jooksul üle kogu Euroopa, tänapäeval säilitatakse neid tükke nii Kreekas, Itaalias, Prantsusmaal, Hispaanias, Austrias, Saksamaal, Prahas kui ka Belgias, ehk mujalgi (muuhulgas nt Notre Dame'is ja Pisa katedraalis), üks Etioopia klooster väidab end omavat risti põikpuu paremat poolt.

Kreeka religioosete müütide kohaselt oli aromaadne basiilik see taim (kr k βασιλικός), mis näitas püha Helenale tõelist risti. See kasvas kohal, kus Kristus risti löödi ja kuhu Tema veretilgad langesid. Kuna seal oli kolm risti (peale Jeesuse kahe surmamõistet), osutas basiiliku lõhn püha Helenale, kuhu oli risti löödud Jeesus.

Püha Helena nimetas taime vasilikos või basiilik, kuna Vasilias tähendab kuningat. See kuninglik taim on kirikuteenistustes laialdaselt kasutusel.

Pidustuste ajal pannakse rist kandikule ümbritsetuna basiiliku okstest. Teenistuse lõpus saavad inimesed preestrilt basiilikuoksakese. Neile antakse ka püha vett. Kogudusest võetud basiilik pannakse vette ja oodatakse, kuni juured välja ilmuvad. Seejärel istutatakse potti ja kasvatatakse hoole ja armastusega, lootuses, et järgmisel aastal sama taim Püha Risti ülendamise päeval, 14. septembril, kirikusse viia. Basiilikut hoitakse kodudes ikoonilaul, kuna arvatakse, et tal on terapeutilised võimed ning ajab välja kurja vaimu. Püha Risti ikoon koguduses on alati kaunistatud basiilikuga.

Armulaualeib

Sõna Πρόσφορον (prophoron) tähendab pakkumist, sest me pakume seda palvetega kirikule ja kirik pakub seda palvetega Jumalale. Õigeusu kristluses on see tähendanud konkreetselt jumaliku liturgia (eucharistia) juures pakutavat leiba.

Eucharistia „tänamine” – Õigeusu Kiriku sakrament, tänuohver (teisiti Pühadest Andidest osasaamise sakrament). Ortodoksi usu järgi muutuvad leib ja vein salapäraselt Kristuse Ihuks ja Vereks, kuigi säilitavad leiva ja veini kuju ja välimuse. Armulaud on ortodoksi ristituile kõige püham asi ja sellega kaasneb sügav kogemus ühtsusest Kristusega.

Prophora pärineb kreeka sõnast, mis tähendab „see, mida pakutakse”. Prophora tegemise meetod on iidne, millega kaasnevad alati palved ja alandlikkus.

See leib on valmistatud lihtsatest komponentidest, mida tavaliselt kasutatakse leiva valmistamisel: nisujahu, pärmijuuretis, sool ja vesi. Kuid peamine erinevus seisneb selles, et valmistamisel kasutatakse püha vett, mis annab leivale erilised omadused.

Iga kiriku liige, kelle südametunnistus on puhas, võib seda küpsetada. Sageli teevad seda koguduse naised üheskoos; kloostrites määrab eestseisja selle kohustuse kellelegi.

On tavaline, kuid ei ole vajalik käia pihil enne prophora küpsetamist, ja seda tehakse sageli hommikul tunnil paastu ajal. Mõnikord kasutatakse prophora valmistamiseks spetsiaal-seid köögitarvikuid, mida ei võeta tarvitusele muul otstarbel. Enne alustamist võib lugeda erilisi palveid, kogu küpsetuse ajal püütakse religiooset meeleseisundit säilitada, korrates Jeesuspalvet.

Kreeka naised kasutavad taigas looduslikku juuretist. Nad usuvad, et leib tõuseb jumaliku sekkumise abil. Nad keelduvad uskumast, et mitmesuguste õhus leiduvate mikroorganismide mõjul kääratakse jahu ja vett. Nad on kindlad, et vaid Jumala otsene jõud võib muuta jahu taigna hapendamiseks. See on põhjus, miks prozými – traditsiooniline küpsetamisel kasutatav looduslik hapu juuretis – tehakse alati kas 14. septembril – päeval, mil Kreeka õigeusu kirik tähistab risti leidmist, või püha nädala lõpus, enne ülestõusmispihi.

Kui tainas on ristipäeval segatud, lisatakse juuretisele basiiliku oksti. Kuid mitte suvaline oksake, vaid mis on võetud korvist, mida preester on õnnistanud ja püha veega piserdanud.

Leib ise koosneb kahest osast, mis esmalt vormitakse eraldi, kuid seejärel asetatakse teineteise peale ja küpsetatakse koos. Sellepärast saadakse see ebatavaline vorm. See kahekordne leib on Kristuse kaks olemust: inimlik ja jumalik. Enne küpsetamist surutakse igale leivale spetsiaalne tempel (pitser).

Pitser on ring, mille keskele jääb võrdkülgne rist. Rist jaguneb viieks ruuduks. Vertikaalse osa ülemisel, keskmisel ja alumisel ruudul on väiksem rist, mis tekitab omakorda neli ruutu. Sealt loeme: IC XC – NI KA – „Jeesus Kristus võidab/vallutab”. Seda leiva osa nimetatakse „Jumala talleks”, jumaliku liturgia ajal muutub see Kristuse ihuks. Pitseri vasakpoolne osa (suur kolmnurk) esindab Jumalasünnitajat. Üheksa väikest kolmnurka parempoolses osas tähistavad ingleid, proh-veteid, apostleid ja kiriku pühakuid.

Prophora pitser on peegelpildis.

Kirikusse võetakse kaasa eestpalve sedelid elavate või surnute nimedega, kelle eest tahetakse palvetada, ja antakse need preestrile. Sedeleid nimetatakse vastavalt kas „elavate eest” või „surnute eest”. Liturgial meenutatakse palves vaid Kiriku liikmeid, st ristitud õigeusklikke kristlasi. Meenutada pole lubatud neid, kes on süüdi enesetapu patus. Nimed kirjutatakse sedeli ühele poolele loetavalt üksteise alla tulpa. Kirjutada tuleb vaid see nimi, mis on inimesele antud ristimise sakramendis. Prophor'i pakutakse mitte ainult suurte kirikupühade ajal, vaid ka iganädalas-tel koguduse teenistustel. (Jätkub)

Фото: Геннадий Бурдаков 2019

Все это нагрянуло в одночасье...

вые лидеры поставить усомниться в давших сбой механизмах нашего общества? Хватит ли у них духа, чтобы сделать нашу рыночную экономику более гуманной и сплоченной? Способны ли они пересмотреть жизненные предпочтения, чтобы обеспечить пригодную для жизни планету и способствовать устремлениям к сплоченности и благотворительности?

Наш век, в который современно-го человека все чаще рассматривают как «всемогушего и всезнающего бога», с помощью различных манипуляций сделал все для того, чтобы подавить и устранить непредсказуемость, сделать реальность полностью искусственной. Мы имеем право предвидеть все... конечно, за исключением непредсказуемого! И Covid-19 нагрянул, как гром посреди ясного неба!

Говорят, что после коронавируса не будет возврата к прежнему статус-кво.

Когда же дело касается денег или вопросов экономической политики, то очень велика вероятность того, что могущественная мамона, питающая вожделение, заставит забыть обо всем остальном, и власть захватит индивидуализм. Согласно Евангелию, мамона означает деньги и материальное богатство. Но если это в корне изменит наш образ жизни, то позвольте усомниться в таком «богатстве».

Уточню: останутся ли после коронавируса все эти постмодернистские мифы, побуждающие верить в непрерывный экономический рост и в спасение посредством

технологий и глобализации? Наступит ли конец неводержанности, уничтожению растений, земли и животных? Или, наоборот, несмотря на страхи, вызванные тем же миром, земля которого растит «тернии и волчцы» (Быт. 3:18), мы будем наконец готовы прилепиться к Христу, к Тому, кто покорил князя этого мира, к Тому, кто разбил цепи ада, к Тому, кто своим воскресением поправил смерть? Правда в том, что единственная цель нашей жизни, нашего существования заключается в том, чтобы позволить Христу построить в нас Свой дом, жить в нем вместе с Богом и со всеми другими людьми, с которыми мы призваны в этот мир, когда Сам Христос придет, чтобы отереть всякую слезу с наших очей (см. Откр., 21).

«**Н**ет ничего в себе самом нечистого», – говорит апостол Павел в своем Послании к римлянам (14:4). Мы, христиане, должны поместить как живых существ, так и предметы (особенно деньги, власть, науку...) в этот мир спасения и возрождения, который Христос предлагает всему сотворенному после Своего триумфального воскресения. «Се, творю все новое», – говорит Он (Откр. 21:5). Только Бог освящает все, что есть в наших сердцах, а также все, что мы делаем, и именно поэтому Церковь всегда среди нас: не только для нас, православных христиан, но также и для того, чтобы нераздельно быть со всеми людьми, независимо от того, кем бы они ни были и откуда бы ни пришли, во что бы ни верили и что бы ни думали.

Вот почему каждое слово, которое мы говорим о человеке или

о предмете, делающее их святыми или священными, обеспечивает в них присутствие Бога и реальность Его Царства в сердце мира. Наша обязанность заключается в том, чтобы снова сделать это слово созидующим: через благотворительность в обществе, через непрерывный, объективный и неэгоистичный диалог с нашими современными религиозными представлениями и культурой, и, более того, через постоянную молитву, которая освещает и поддерживает все творение своим торжествующим пасхальным светом и троичной обновленной благодатью.

Словом, теперь, когда весь мир говорит о заразе зла и насилия, мы можем противостоять ей с помощью сыворотки святости и присутствия Бога, потому что именно это должны делать мы, как христиане.

Сделать же это должны мы сами, потому что никто другой не делает этого за нас!

† Стефан,
Митрополит Таллиннский
и вся Эстонии

Это размышление представляет собой синтез различных статей, опубликованных во французском журнале «R forme» (Paris, 2020): Натали Лезнхардт, «Карантин и наши возможности» Габриэль Гальперн, «Ковид-19 или возвращение непредсказуемого» Самуэль Амедро, «Коронавирус: и что после? Мечты о новом мире» Жан-Мари Гобер, «Что нас ждет: православный взгляд»

Мы противостояем кризису в области здравоохранения, вызванному вирусом Covid-19; эта болезнь вторглась в нашу жизнь, – и мы столкнулись с испытанием, нарушившим наши обычные занятия и планы, и не знаем, сколь долго оно будет нас преследовать, и какие подобные вирусы последуют за ним. Эта ситуация заставила нас осознать хрупкость как общества в целом, так и людей в отдельности. В то время, когда лидеры государств во всем мире тратят невероятные суммы, чтобы «культивировать все больше и больше того, что в нас есть человеческого, за счет того, что в нас есть божественного», вирус коварно вторгся в жизни людей и навел «правильный порядок».

Эта болезненная реальность побуждает нас задуматься о том, в каком обществе мы живем, и как мы хотим жить в будущем, каким взглядом мы смотрим в будущее и какое место отводим тем, кто подошел к концу своей жизни: пожилым, одиноким и, независимо от причины, «менее ценным»? Готовы ли миро-

ведь в течение трех лет архипастырь Иоанн исполнял обязанности заместителя митрополита нашей церкви.

Будущий митрополит, в миру Вильхо Ринне, родился 16 августа 1923 года в Турку, в семье начальника таможи Фредрика Вильгельма Ринне и его супруги Айны Раухи Линдгрэн-Тойвос. Вильхо Ринне окончил среднюю школу в 1941 году, а в 1948 – теологический факультет шведоязычной академии Або в Турку со степенью кандидата теологии. В том же году он продолжил учебу в колледже англиканской церкви в Великобритании. По возвращении работал учителем, а затем директором в нескольких финских школах. В 1966 году удостоился степени доктора теологии (темой его диссертации была трактовка Царства Божьего известного архиепископа и теолога Английской церкви Уильяма Тэмпла. В том же году пере-

шел из лютеранства в православие и продолжил учебу в университете города Салоники в Греции. В 1971 году закончил написание диссертации на тему канонического права «Связь между единством и единообразием в Церкви в свете Вселенских церковных соборов».

В 1967 году был рукоположен в дьяконы в Стамбуле, и осенью того же года принят в братство монастыря Иоанна Богослова на Патмосе, где пострижен в монашество и хиротонисан в сан иеромонаха. Там же был возведен в достоинство архимандрита.

В 1969 году архимандрит Иоанн был избран помощником епископа с титулом «епископ Лапландский». В том же году стал заместителем епископа Гельсингфорского, а в 1972 году был назначен митрополитом Гельсингфорской митрополии и оставался в этой должности, пока не

был возведен на престол митрополита Финляндии.

После кончины архиепископа Павла в 1987 году Иоанн был избран архиепископом Карельским и всей Финляндии; в этой должности пробыл до 2001 года. После восстановления автономии ЭАПЦ также был заместителем митрополита Таллинна и всей Эстонии с 1996 по 1999 год. После выхода на пенсию в 2001 году решением Вселенского патриархата получил редкий и почетный титул митрополита Никейского и экзарха Вифинии. В этом статусе стал первым финном, принявшим участие в работе Священного Синода Константинопольской церкви. В дополнение к своим церковным обязанностям преподавал в ряде университетов и участвовал в работе нескольких православных, благотворительных и вселенских организаций.

Митрополит Иоанн

1 июля исполнилось 10 лет со дня смерти митрополита Иоанна Никейского. По этому случаю мы печатаем его биографию и две работы, –

Помимо финских, греческих и пр. орденов был также был награжден Крестом Марьямаа и орденом Святого Платона.

Народ Эстонской Православной Церкви будет помнить его как архипастыря, активно способствовавшего восстановлению автономии нашей церкви, а затем руководившего нашей церковью в течение первых трех трудных лет. Его роль в создании ЕАПЦ и в подготовке прихода митрополита Стефана, а также в восстановлении церковных органов управления является уникальной. Несмотря на то, что с момента его ухода в вечность минуло десять лет, его дух продолжает витать над нашей Церковью, и рукоположенные им священники, а также получившие от него благословение, поддержку и наставления прихожане вспоминают его с благодарностью.

Господи, да упокоится с миром душа раба Твоего, митрополита Иоанна!

Сложные задачи епископа эстонской церкви

Одной из самых сложных, и, в то же время самых важных задач во время моего служения на посту епископа было участие в процессе восстановления независимости Эстонской Апостольской Православной Церкви. Меня привлекли к участию в этом процессе на соответствующих обсуждениях этого вопроса, состоявшихся во время моего посещения Константинопольского Патриархата. За пару месяцев до официального решения мне сообщили о желании Патриархата, чтобы я в дополнение к должности главы церкви Финляндии также принял на себя руководство церковью Эстонии, восстанавливающей свою независимость. Отказаться от такого предложения было нельзя. Я пришел к выводу, что эта задача не потребует принятия каких-либо решений органами финской церкви, поскольку я буду действовать в Эстонии на основании полномочий, полученных от Вселенского Патриархата, и никак иначе. В марте 1996 года патриарх вместе с Синодом решил, что ЕАПЦ будет возвращено церковное самоуправление, которое было ей предоставлено в 1923 году. Такой ход событий был также поддержан Синодом ЕАПЦ в изгнании, действовавшим в Стокгольме. От Патриархата прибыла делегация, чтобы назначить меня на должность заместителя митрополита.

Москва отреагировала сильно и негативно. Вначале даже было прервано евхаристическое общение с Вселенским Патриархатом и, отдельно, с Финляндской православной церковью. Это показало, что, хотя эстонское государство стало независимым, в Москве не намерева-

лись признавать стремление эстонской церкви к независимости. Было очень важно, что тогдашний президент Эстонии Леннарт Мери и большинство правительственных кругов решительно поддержали это стремление, а также мою деятельность.

Я исполнял обязанности митрополита Эстонии на протяжении трех лет. В конце этого срока я созвал церковный собор, на который каждый приход отправил священника и светского представителя. Можно сказать, что в той ситуации списки членов были довольно неполными, но мы каким-то образом созвали этот совещание, на котором обсуждали, можно ли, заручившись решением и помощью Константинополя, заполучить находящегося на месте и действующего главу церкви. Я много сделал для этого, потому что понимал, что выполнить свои задачи должным образом временными наездами из Финляндии мне не удастся. Конечно, мне очень помог епископ Амвросий, который часто вел службы в приходах, на местах. Отец Хейкки Хуттунен также очень мне в этом помог. Но никто из нас не жил в Эстонии. Со временем становилось все очевиднее, что вести дела лишь через нас не удастся. После ряда совещаний я попросил от имени Церковного собора 1999 года, чтобы патриарх назначил митрополитом епископа Стефана, служившего во Франции, в Ницце, и который посетил Эстонию два года назад. Я так-

же был за это. Тем не менее, среди деятелей местной церкви были разногласия, касающиеся не личности епископа Стефана, а вытекавшие из противоречий между местными группами священников и мирян. Многие колебались, но в итоге на вышеупомянутом совещании большинство высказалось за него. Уже в тот же месяц епископ Стефан был назначен митрополитом Таллинским и всей Эстонии.

Однако противоречия с Московским Патриархатом сохранялись. Уже в мою бытность наместником я пытался вести переговоры, чтобы решить ряд проблем. Хотя патриархаты договорились между собой о целом ряде вещей, на местах никакого прогресса достигнуто не было. Я помню об одной встрече в Министерстве внутренних дел Эстонии, в которой участвовал также митрополит Корнилий. Тогда мы не достигли каких-либо обнадеживающих результатов. Русский митрополит не признавал права двух отдельных церковных структур действовать в Эстонии. В этом заключалось главное противоречие. Я предложил провести совместную литургию на основе соглашения, достигнутого между патриархатами. Это было бы хорошим и видимым признаком примирения, но Корнилий на это не шел. Причиной было, прежде всего, желание русской стороны получить в свое владение используемое ею церковное имущество. Теперь реше-

ние наконец-то найдено, и церковь Московского патриархата также зарегистрирована.

Однако восстановившая свою автономию эстонская церковь является не только церковью эстоноязычных людей. В нее также входят несколько смешанных и русскоязычных приходов. Не все русскоязычные хотят подчиняться Москве.

Негативное отношение Москвы к финской церкви сохранялось также после официального восстановления литургического общения. Некоторые пророссийские священники и миряне в Финляндии обижались на меня, как будто я был причиной этой ситуации. Я же лишь согласился быть заместителем митрополита ЕАПЦ. Были прекращены все праздничные поздравления и взаимные визиты. Однако в Русской Церкви были епископы и священники, которые не соглашались с официальной позицией своей церкви. Архиепископ Русской Карелии один раз посетил Финляндию в эти годы, и я также вел службы с некоторыми карельскими священниками. Мы также продолжали поддерживать приходы и епархию Карелии. Хотя некоторые могут сказать, что подарки принимаются всеми, все же это было признаком того, что с той стороны связи разрывать не желали.

Лишь спустя продолжительное время после того, как я передал исполнение своих задач в Эстонии, Москва начала осторожно разрешать вести переговоры с Финляндской церковью. Еще в 2001 году мне напомнили, что я обещал передать церковную собственность в Эстонии приходам Московского патриархата, но этого не произошло. Я ответил, что лишь обещал постараться разрешить проблемы, но решение вопросов, связанных с имуществом, находилось в руках эстонских судов и властей. Несколько месяцев спустя я хотел получить разрешение Министерства иностранных дел Московского Патриархата на посещение архиепископа Русской Карелии, но митрополит Кирилл решил, что время для такого визита еще не пришло, — после чего я уже не возвращался к этой просьбе. Однако теперь митрополит Лев и митрополит Амвросий смогли посетить Россию.

Сокращенный перевод из книги «Bysantin luottomies», Ювяскюля 2003.

О православной трактовке человека

Согласно христианскому преданию человек является центральным фактором в созидательном труде Бога. Согласно библейской истории о сотворении мира, человек создан по образу и подобию Божьему.

Христианское предание включает в себя также идею о том, что человек создан, чтобы жить в общении с Богом. Образ и подобие являются очень важными отправными точками с православной точки зрения. Они обычно рассматриваются отдельно друг от друга, как две разные вещи. Однако в некоторых новейших христианских традициях эти два понятия сливаются воедино. В Ветхом Завете, переведенном на древнегреческий язык (Септуагинта) слово «образ» переведено как икона, т.е. человек создан в качестве иконы Бога.

Богородице рассматривается в православии как отличное от образа понятие. Подобие есть цель, поставленная перед человеком. Человек как образ Бога означает, что он обладает способностью желать и действовать. Человек есть образ Бога, независимо от того, как он это воплощает. В этом православное понимание отличается от более позднего, согласно которому грехопадение уничтожает образ Бога в человеке.

Православная Церковь всегда подчеркивала, что в человеке сохраняется образ Бога, несмотря на все до-

пущенные им ошибки. Однако это является не заслугой человека, а результатом творения. Человек не был бы человеком, если бы у него не было воли и способности действовать, стремления к достижению каких-либо целей. Все это принадлежит человеческой природе. Подобие есть цель, которая использует качества и средства образа Бога, чтобы стать ближе к Богу. В этом смысле всегда нужно к чему-то стремиться. Образу принадлежит также определенная способность выбора между добром и злом, истинным и ложным. У человека есть разум и свобода, какими бы ограниченными они ни были. Эти качества связаны с бытием в образе Божьем и являются отличительными чертами человека.

Понятие иконы означает, что все святые образы связаны с изначальным образом. Иными словами, если человек является образом Божьим, то в нем есть что-то от Бога. Если бы человек не был создан с определенными божественными качествами, он не мог бы стремиться к подобию. Это стремление реализуется посредством принятия нравственных решений и правильного использования качеств образа Божьего; при этом, несмотря на свои слабости человек движется в богоугодном направлении. Однако подобие может развиваться не в должном направлении, поэтому нужно всегда усердно трудиться в своих устремлениях.

Для стремления к богородице в православном предании используется слово, которое в другом, например, в лютеранском предании может звучать довольно странно, из-за чего его зачастую понимают неправильно. Согласно отцам Церкви, человек, стремясь к Богу, обожествляется. Вопрос не в утере разницы между человеком и Богом, а в том, что человек все более становится подобным Богу. В других преданиях этому более или менее соответствует понимание освящения.

Стремление к богородице делает человека исполнителем Его воли в мире. Сегодня стало модно говорить о самореализации, которая для многих стала делом всей жизни. Однако древнее церковное предание смотрит на вещи иначе: человек создан не для самореализации, а для реализации воли Божьей. Эгоцентризм не относится к христианскому понятию образа Бога.

У древних отцов Церкви есть высказывание, которое сегодня может звучать довольно странно: человек был создан литургическим существом. Но литургия означает не только богослужение, но также и действие, служение вообще. Божественная литургия – это, конечно, прежде всего восхваление и почитание Бога, но также и источник силы для человека, дающий ему возможность жить в постоянной литургии, в служении и исполнении воли Божьей в повседневной жизни и делах, которые следуют за божественной литургией. Таким образом, мы можем говорить о божественной и жизненной литургии. Именно в этом смысле человек был создан как литургическое существо. Это не представляет собой какое-то мистическое понимание, а означает, что человек на протяжении своей жизни служит Божьим целям.

Многим людям, особенно отдалившимся от христианства, кажется, что вера лишь в умах людей, что вера есть не более, чем теория, не связанная с жизнью. Но уже само древнее название христиан, как «идущих по этому пути», говорит само за себя. Так, в книге Деяний апостолов говорится, что это не просто красивое, поэтическое выражение, но означает тех, кто живет согласно твердому убеждению. Это показывает, сколь практична взаимосвязь между верой и жизнью. Вера всегда связана с верностью, это не просто вопрос знаний и убеждений. Когда спрашивают, есть ли в Вас вера, можно задуматься, что, собственно, ответить. Но если спрашивают, преданны ли Вы

воле Господа, вопрос сразу становится понятнее. Вера кроется не только в мыслях и убеждениях, она предполагает следование определенному пути, житие определенным образом.

С образом Божьим связана определенная свобода, способность выбирать между добром и злом, истинным и ложным. Что это за свобода? Насколько человек независим в своих отношениях с Богом? Православное предание подчеркивает, что по отношению к Богу человек ни в коем случае не является безвольным существом, ни в коем случае не является вещью. Если человек принимает решение (также, когда он стремится исполнить Божью волю), он задействует, пусть и в некоторой степени, свою собственную волю. Человек может действовать самостоятельно; он не является лишь тем, с кем Бог что-то делает. Человек есть живое и обладающее собственной волей существо. В духовном плане речь идет о том, как воздействует на человека Божья благодать. Во многих неправославных преданиях подчеркивается, что на человека воздействует не что иное, как благодать. Согласно нашему пониманию, наряду с Божьей благодатью, всегда есть определенная доля от самого человека. Бог не заставляет человека делать добро, сам человек должен быть готов принять силу благодати. Апостол Павел говорит, что человек есть сотрудник Бога. Древние святые отцы говорят, что Божья доля заключается в том, чтобы давать силу благодати, а доля человека – ее принять и сохранить. Человек решает сам, повлияет ли на него Божья благодать, или нет. Если бы человек был безвольным существом, роботом, то не могло бы быть и речи об ответственности. Робот ни за что не отвечает, потому что у него нет выбора. Понимание греха также предполагает существование свободы. Человек может ошибаться, – но даже падшим он не утратил свойств, присущих образу Божьему. В противном случае он перестал бы быть человеком.

Провозвестник покаяния

Протоиерей Маттиас Палли

Лето – словно начало и конец одного великого, вернее, величайшего святого: Иванов день и рождество Иоанна Крестителя, празднуемые близко к астрономическому началу и концу лета, третье обретение его главы, отмечаемое в конце мая, и усекновение главы – в последние дни августа – ограничивают наше короткое северное лето настолько, насколько можно для наших времен года. Только собор Предтечи, 7 января и первое и второе обретение его главы 24 февраля приходятся на зиму.

Таким образом, в это прекрасное время нас охраняет заступничество Крестителя Господня. Сам Христос называет его «величайшим из рожденных женщиной». Церковное предание видит в нем одновременно пророка (иногда и апостола), отшельника и мученика, т.е. соединивших в себе все «типы» святых. Когда пишут так называемую икону заступничества или деисус, то по правую руку восседающего на престоле Иисуса Христа всегда стоит Богородица, а по правую – Иоанн Креститель. В мире существует несчетное количество церквей, часовен и монастырей, посвященных Предтече, некоторые из которых находятся и в нашей стране.

История рождения Иоанна Крестителя

в Евангелии от Луки напоминает историю Ветхого Завета о чудесных рождениях, особенно касающихся Авраама и Сары (Быт. 18:10-15; 21:1-8), а также рождения Богородицы от Иосифа и Анны, о котором повествует т.н. протоевангелие Иакова и древние церковные предания. Все они говорят о том, что Иоанн родился чудесным образом, что был избран уже в чреве матери. И уже в чреве матери он действительно проявил себя как пророк, когда толкался при приближении к Марии, провозглашая Христа «своими движениями, как словами песнопения», как говорится в акафисте. Но здесь, как и в случае с избранием апостола Павла и других еще до рождения, не следует считать (как, к сожалению, считают

многие), что Бог заранее выбирает определенного (а не иного) человека, и избранному не остается ничего более, как делать то, что хочет Бог, использующий его как инструмент, не спрашивая самого человека. Нет ничего более ошибочного, чем такое понимание, даже если Библия и жития святых иногда могут составить такое впечатление. Бог играет ветрами и штормами, звездными скоплениями и туманностями, но от созданных им разумных существ Он ожидает только добровольного отклика на Свой призыв, посланного с любовью и преданностью. Так что ни Иоанн Креститель, ни Дева Мария, ни святой Павел, ни кто-либо еще не велики лишь потому, что его избрал Господь; они велики за их согласие, за предан-

ность служению, провозглашению и прославлению Всевышнего.

Но вернемся к истории рождения Крестителя. Его отец, священник Захария, не поверил посланию архангела Гавриила о том, что у него будет ребенок несмотря на то, что произошедшее с ним было похоже на историю Авраамы и Сары, которую он, должно быть, знал очень хорошо. И он был за это наказан, – оставался немым до рождения Иоанна, после чего сразу начал славить Господа. Здесь мы видим подтверждение сказанному в предыдущем абзаце: Бог ожидает от Захарии согласия и веры, и не делает ничего против его воли. И хотя Захария (чье имя означает «Господь вспомнил») был из почтенного рода священников, а его жена Елизавета («мой Бог обещал») была даже дочерью первосвященника; так что они были не безвольными исполнителями Божьего веления, а обычными людьми со своими желаниями и пониманием. Возможно, они чувствовали себя обманутыми из-за бездетности, что для евреев было большой печалью и позором. В любом случае, неверие и немота Захарии были лишь одним из обстоятельств; с другой стороны, мы знаем его как преданного слугу Господа. Следует также помнить, что, согласно Евангелию от Луки, как он, так и Елизавета пророчествовали (1:42-45; 68-79). Распространенное предание гласит, что после рождения сына он прожил недолго: когда после визита мудрецов Ирод приказал умертвить младенцев в Вифлееме и его окрестностях, Иоанн также оказался в опасности. Елизавета спряталась поближе к горам, где одна пещера чудесным образом открылась, а после вхождения в нее матери с младенцем снова закрылась. Однако солдаты Ирода потребовали, чтобы Захария указал местонахождение Иоанна, и, поскольку он этого не сделал, убили его в храме. Считалось, что на это указывают слова Христа: «да придет на вас вся кровь праведная, пролитая на земле, от крови Авеля праведного до крови Захарии, сына Варахиина, которого вы убили между храмом и жертвенником» (Мф. 23:35), хотя, вероятно, эти слова относятся к Захарии из Ветхого Завета (вернее, в иудейском предании речь идет о двух одноименных лицах: 2Пар 24:22 и Зах 1:1). Также вскоре умерла и Елизавета, и Иоанн рос в пустыне один.

В любом случае, мы хорошо знаем из Евангелий о предсказании пришествия Мессии и деятельности Иоанна, основным посланием которого было: «Покайтесь, ибо приблизилось Царство Небесное!». Это послание прозвучало через века и остается крайне актуальным и в наши дни. Покаяние является не чем-то посторонним, оно есть основа всей духовной жизни. Если его столь мощно возвестил Предтеча Христа, и, если оно подвигло множество людей к крещению (причем до открытой

деятельности воплощенного Сына Божьего или, по крайней мере, до широкого признания Его вестей), то сколь серьезнее к покаянию должны относиться те, кто уже был крещен и начал свой путь к новой жизни, но все-таки грешит? Однако зачастую должное отношение к этой вести, словно бы угасло, поблекло. Христианам известны спасительный труд Сына Божьего, его искупительная смерть на кресте, животворящее воскресение, дары Святого Духа, переданные через помазание, но почему-то они нередко живут так, как если бы всего этого вовсе не было. В таком случае действительно полезно, в любое время, снова и снова, послушать Иоанна и всех, кто призывает: «Покайтесь!» Это воззвание живо, свежо и необходимо всегда, даже спустя тысячелетия после явления Царства Небесного во Христе. Также хорошо будет помнить две стороны этого послания: покаяние и близость Царства Божьего. Если сделать упор только на первой из сторон, то результатом может быть мрачное, безутешное ощущение греха, сосредоточие на одних ошибках и моральной испорченности. К сожалению, этого было и есть предостаточно в христианском мире. Если же сделать акцент только на втором аспекте, – на пришествии Царства Божьего, нового спасительного уклада жизни, то зачастую совершают другую ошибку: верят, что все хорошо, что остается лишь верить и радоваться, поскольку все уже сделано, мы почти святы, а если нет, то Спаситель взял на Себя все наши грехи и недостатки, и с нами все в порядке. Само по себе последнее представление ближе к истине, но не учитывает свободную волю человека, а также развращенность и немоту падшего существа, тот факт, что мы часто хотим следовать легкому пути. Истинное созерцание самой души показывает, сколь далеки мы от Бога и Его истины; но это созерцание должно вести не во все больший мрак и не к большему отчаянию, а к «светлой печали», к слезам за свою греховность и за отдаленность Бога, к слезам, которыми мы снова и снова смываем с себя грязь, как в духовном Иордане. Это, в свою очередь, приводит к дарованному Христом спасению, к принятию живой в душе власти Бога, или, скорее, к вторному переживанию принятого в крещении. «Покайтесь», – потому что иначе мы внутренне не изменимся; «Царство Небесное уже близко», – это изменение позволяет нам увидеть его и принять, придает силу и смысл нашему внутреннему обращению. Эти изначально основополагающие принципы духовной жизни иногда может забыть даже самый сознательный христианин, и поэтому пророчество Предтечи никогда не бывает устаревшим или излишним.

Но давайте перейдем к концу жизни Крестителя, которую мы отмечаем 29 августа. Ирод Антипа, тетрарх Га-

лилеи и Переи, наместник Римской империи, однажды посадил Иоанна в тюрьму за критику его образа жизни. В частности, Ирод женился на Иродиаде, жене его единокровного брата, которая развелась с мужем так же, как тетрарх развелся со своей женой, дочерью Ареты, царя Набатеи. Хотя этот новый брак был законным по римскому праву, он противоречил закону Моисея (Левит 20:21). Следует добавить, что ничего хорошего Антипа не обрел от этого сватовства к жене своего брата: царь Арета начал войну, в которой тетрарх потерпел сокрушительное поражение и понес большой урон. Хотя римляне обещали помочь, но именно в это время умер император Тиберий, покровительствовавший Ироду Антипе. Племянник Антипы Агриппа пожаловался на него новому императору Калигуле, и Антипу вместе с Иродиадой сослали в изгнание в Испанию.

В Библии говорится о двойственном отношении тетрарха к Крестителю. С одной стороны, «Ирод боялся Иоанна, зная, что он муж праведный и святой, и берег его; многое делал, слушаясь его, и с удовольствием слушал его» (Мк, 6:20). С другой стороны, он заключил Иоанна в тюрьму за то, что тот упрекнул его за женитьбу на жене своего единокровного брата. Казнь Крестителя была, скорее, результатом хитрой интриги (или использованием благоприятного случая), которую сплела Иродиада. Это, конечно, не умаляет вину Ирода, поскольку, как поется в одном церковном песнопении, глупая клятва не оправдывает убийства. Таким образом, в Евангелиях Ирод Антипа не изображается однозначно несправедливым деспотом, хотя Иисус и называет его «лисицей» (Лк, 13:32). Ирод, очевидно, понимал, что поступает неправильно и колебался, но не смог отказать от греха и нарушить клятву, данную перед своими вождами и сановниками. Вероятно, впоследствии его мучила совесть, иначе почему он считал Иисуса воскресшим из мертвых Иоанном?

Также затем мы читаем в Библии упоминание об Ироде Антипе: когда Иисус был схвачен, Пилат послал его, как галилеянина, сначала к Ироду, который был в Иерусалиме по случаю праздника. Ирод был счастлив, желая Его послушать и надеясь увидеть какое-нибудь чудо. Но Христос молчал. Тогда Ирод и его воины стали Его оскорблять, надели на него в насмешку блестящую ткань и отослали обратно к Пилату. Здесь мы видим такое же отношение, как и к Иоанну: несмотря на предполагаемые попытки казнить Иисуса (Лк, 13:31), он проявил известный интерес к Нему и Его учению, и надеялся увидеть некоторые откровения.

Таким образом, Ирод Антипа интересовался известными провозвестниками веры, хотел услышать их уче-

ния и поразмышлять о них. Однако не настолько, чтобы изменить свой образ жизни: в критические моменты одерживали верх другие соображения: запретная страсть к женщине, данная клятва и страх «потерять лицо» перед сановниками, а также обида на Иисуса, который не заговорил с ним и не совершил перед ним никакого чуда. Разве это не может служить напоминанием многим из нас? Пусть у нас нет такой власти (а также, большей частью, тех же искушений и обязанностей), как у Ирода, но и наш интерес к духовным вещам может оставаться поверхностным, половинчатым. Мы слушаем или читаем о них с удовольствием, но практикуем немного, скорее в меру; ведь мы не религиозные фанатики, и не раскаиваемся самым решительным образом, не отказываемся от греховного образа жизни, не жертвуем своим общественным положением или другими подобными вещами ради Божьей воли и Царства Небесного. Так какой-нибудь христианин любит не столько закон Божий и вечную жизнь, а лишь переменчивую и преходящую жизнь этого бренного мира, как говорит кондак.

Тем не менее, человек зачастую ждет, что Бог заговорит с ним явно и непосредственно, или совершит какое-нибудь чудо, которое укрепит его в вере и заставит обратиться. Но в этом случае Бог, скорее, хранит молчание так же, как Христос перед Иродом. Все уже сказано; Священное Писание и святое предание, а зачастую и внутреннее нравственное чувство говорят человеку, что истинно, а что ложно, что следует делать, а что не следует. Мы не находимся в неведении; Ирод слушал Крестителя и знал его учение, но слушать еще не значит послушаться. Если человек не обращается, не раскаивается, то Бог в какой-то момент будет хранить молчание по отношению к нему. Это на самом деле говорит, и, возможно, говорит громче, чем слова. Но тогда человек должен сам это понять, понять, что зашел в своих грехах и упорстве слишком далеко. Тогда, может быть, чье-то сердце не выдержит, и он упрекнет Господа и пожалеет, и обратится; но при этом всегда возможно и обратное – упорствование в своем высокомерии и поверхностности. И тогда в этом падшем мироустройстве будет ждать лишь разочарование, которое сначала, кажется, предлагает все, но затем забирает все, и остается лишь путешествие во тьму, – так же, как и Ирода ждало изгнание далеко на запад.

Но везде и всегда Иоанн Креститель восклицает: «Покайтесь, ибо приблизилось Царство Небесное!» Еще не поздно принять всем сердцем этот призыв и превратить обыденный интерес к духовным вещам в истинное и всеобъемлющее обращение, в принятие щедрой благодати Божьей.

PALVERÄNNAK HIIUMAAL

Age Ploom

On rõõm välja kuulutada EKN3 ehk Eesti Kirikute Nõukogu Noortetöö Nõukogu poolt korraldatav kuues oikumeeniline rahvusvaheline palverännak, mis seekord on toimub Hiiumaal, 4.–6. septembrini 2020.

Hiiumaa poolt on esindatud õigeusu ja luteri kirikud ning baptistide ja vennastekogudused.

Ootan Sind reedel, 4. septembril alates kell 17.30 Kuriste Seltsimaja juures.

Bussid tulevad vastu kell 16.00 ja 17.30 Rohukülast väljuvatele praamidele.

19.30 on palverännaku algus EAÕK Jumalasünnitaja Sündimise kirikus, see on hetk, kui tuleb kohal olla.

Laupäeva hommikul alustame palverännakut traditsiooniliselt päiksetõusuga ehk 06.30 paiku EAÕK Jumalasünnitaja Sündimise kirikus, Kuristes. Planeeritav rännaku pikkus on 20 kilomeetrit ja see sisaldab 10 peatust, kus erinevate kirikute ja konfessioonide esindajad loevad oma emakeeles nende traditsioonidele vastava palve. Lõpetame palverännaku lõpupalvusega EAÕK Puski Kristuse Sündimise Kirikus.

Pühapäevane liturgia on EAÕK Jumalasünnitaja Sündimise kirikus Kuristes algusega kell 10.00 ning 13.00 toimub jumalateenistus EELK Emmaste Immanueli kirikus.

Buss viib Emmastest kell 16.00 praami peale.

Palverännakule saab ennast registreerida aadressil <http://ekn3.ee/palverannak/>

Palverännu osavõtutasu on 55 eurot, mis sisaldab kahte ööd ja 6 söögikorda. Raha palverännakust osavõtmiseks kanna palun Eesti Kirikute Nõukogu kontole SEB EE431010052039486002, märksõnaga „Hiiumaa palverännak“.

Kaasa tuleb võtta enda voodipesu või magamiskott, oleneb, mida Sa eelistad.

Viimane registreerimise ja maksmise kuupäev on 31. august 2020.

Facebookist leiad palverännaku siit: <https://www.facebook.com/events/2423501231253714/>

Kui on küsimusi, kirjuta mulle aadressil armastaevas@gmail.com ning kohtume Hiiumaal septembri alguses.

EAÕK TEOLOOGILINE INSTITUUT KUTSUB SIND TEOLOOGIAT ÕPPIMA!

Tauri Tõlpt, EAÕK Teoloogilise Instituudi dekaan

Kõigil soovijatel on taas üle kahe aasta avanud võimalus tulla õppima EELK Usuteaduse Instituuti ja omandada rakenduskõrgharidus spetsialiseerumisel õigeusu teoloogiale.

See EAÕK Teoloogilise Instituudi läbi viidav õppesuund on sobiv just neile:

1. kes soovivad tulevikus saada EAÕK vaimulikuks või hea ettevalmistusega kirikutöö tegijateks õigeusu kirikus;
2. kes soovivad koguduse liikmetena sügavamalt tundma õppida iidset Õigeusu Püha Pärimust;
3. või kes lihtsalt huvituvad idakristlikust mõttelaadist ja teoloogiast.

Õigeusu eriala valinud üliõpilasel on võimalik osa saada inspireerivatest loengutest, mida annavad nii kohalikud kui ka välismaa õppejõud, kellest paljud on oma ala akadeemilised tipud.

Lisaks baasteadmistele võimaldab EAÕK Teoloogiline Instituut parimatel üliõpilastel soovi korral jätkata magistriõpinguid stipendiaatidena ka välismaa õigeusu õppeasutustes.

Sisseastumiskatsed ning dokumentide esitamine toimub augustis.

Täpsem info õpingute ja sisseastumise kohta: <http://ui.eelk.ee/sisseastujale/sisseastujale-rkh-ope.html>

Huvi korral anna teada ja esita julgelt küsimusi aadressil seminar@eoc.ee

USK ELU 2020 NR 18

Seekordne ajakirja Usk ja Elu number ilmub keset (loodetavasti juba taanduvat) ülemaailmset taudi, kuid puudutab teistsuguseid teemasid, mis ühtpidi igavikulised, teistpidi seotud praktiliste küsimustega kirikuelus.

Metropoliit Stefanuselt on kaks pikemat mõtisklust patutunnistuse sakramendist. Üks räägib vaimuliku enese pihil käimisest

– enesestmõistetavast, kuid pahatihti vahel teoorias (ja isegi praktikas) tagaplaanile jäänud küsimusest. Teine puudutab tänapäeva õigeuskliku noorsoo pihilkäimist, mis jällegi on oluline teema, sest nõuab kahepoolset mõistmist ja pingutust.

Volose (Kreeka) teoloogiaakadeemia professor Pantelis Kalaitzidise artikkel käsitleb õigeusu ja modernismi suhet. Kirjutises vaa-

KIRIKUKONTSERDID

Õigeusu liturgiline laul ilusas eesti keeles

☩

Laulab Tartu Pühade Aleksandrite kiriku koor ja sõbrad

Laupäeval, **18. juulil** kell 17.00 Saaremaa Leisi Püha Olga kirikus
Laupäeval, **18. juulil** kell 20.00 Saaremaa Kahtla Vassilius Suure kirikus
Pühapäeval, **19. juulil** kell 17.00 Muhu-Rinsi Jumalaema Kaasani pühakuju kirikus

Pilet 10 €; pensionäridele, õpilastele ja üliõpilastele 5 €;
alla 14-aastastele lastele tasuta
Piletid müügil enne kontserdi algust kohapeal

Mare Vint. Valge linn I. Objektiograafia. 50 x 40 cm. 2011.